

2003 Yılında Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi

Ekonomik Gelişmeler, Bu Gelişmeleri Etkileyen Önemli Sosyal ve Siyasi Olaylar

Dünya Ekonomisinde Büyüme

Dünya ekonomisinde 2001 yılı sonundan itibaren hissedilmeye başlayan toparlanma 2002 yılında hızlanmıştır. Büyüme eğilimi ve dünya ticaret hacmindeki artış 2003 yılında da sürmüştür. Üretim özellikle gelişmekte olan ülkelerde dikkati çeken oranlarda büyümüştür. Gelişmekte olan ülkelere sermaye akımı artmıştır. Enflasyon genel olarak düşük düzeylerde seyretmiştir. Faiz oranlarında önemli bir değişiklik olmamış, tarihsel olarak düşük düzeylerde kalmıştır. ABD Doları, yıl boyunca euro karşısında reel olarak değer kaybetmiştir. Petrol fiyatları ortalama olarak daha yüksek kalmıştır.

2002 Yılında Ekonomide Toparlanma, İkinci Yarıda Seçim Atmosferi

Ülkemizde, 2002 yılında para ve sermaye piyasalarında sağlanan görece istikrar mal ve hizmet piyasalarını da olumlu yönde etkilemiştir; ekonomik faaliyetlerdeki daralma durmuş, üretim artmış, enflasyon düşmüştür. Uluslararası Para Fonu ile yeniden gözden geçirilen ekonomik programa sağlanan uluslararası mali destek bu iyileşmeye önemli bir katkı sağlamıştır. 2002 yılının ikinci yarısı seçim atmosferinde kalsa da ekonomik performans iyileşmeye devam etmiş, temel ekonomik sorunların çözümü açısından uygun bir ortam oluşmuştur.

Erken Genel Seçim, 1991'den Sonra Yeniden Tek Parti Hükümeti

Türkiye 2003 yılına, 2002 yılı Kasım ayında yapılan seçimlerin ardından yeni bir Meclis ve tek parti hükümeti ile girmiştir. Seçimlerde Ak Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi Meclis'te grup kurma yeter sayısına ulaşmışlardır. 1991 seçimlerini takip eden 12 yıllık koalisyon hükümetleri döneminin ardından Ak Parti Meclis'te çok önemli bir çoğunluğa sahip olmuştur. Hükümet, enflasyon ile mücadeleyi, kamu kesiminde disiplini, istikrar içinde büyümeyi amaçlayan ekonomik programın sürdürüleceğini açıklamıştır.

Irak'ta Sıcak Savaş ve Beklentiler Üzerindeki Etkisi

Dünya 2003 yılının başında Irak'ta yaşanan gelişmelerin ve buna bağlı olarak uluslararası yoğun diplomasi trafiğinin etkisi altında girmiştir. Türkiye'nin sınır komşusunda yaşanan uluslararası nitelikteki gerginlik, olası gelişmelerin bütçe harcamalarına, sermaye hareketlerine, turizm gelirlerine, portföy tercihlerine etkilerinin ölçülmesindeki belirsizlik ekonomik birimlerin beklentilerine ve davranışlarına yansımıştır. Nitekim, sıcak savaşın yaşandığı ilk üç aylık dönemde ekonomik faaliyet olumsuz yönde etkilenmiştir.

Sıcak Savaşın Kısa Sürede Sona Ermesi, Türkiye'nin Artan Önemi

Irak'ta gelişmeler Mart ayında sıcak savaşa dönüşmüştür. Ancak, savaş beklenenden daha kısa sürmüştür. Gelişmelerin Türkiye ekonomisi üzerine olumsuz etkilerinin tahmin edilenden çok daha düşük kalacağı anlaşılmıştır. Bu arada, Hükümet ekonomik programın ve Uluslararası Para Fonu ile ilişkilerin planlandığı gibi sürdürüleceğine ilişkin açıklamalarını, bütçede disiplini öngören uygulamaları ile desteklemiştir; bir yandan gelir artırıcı bir yandan da harcama kısıcı önlemler alınmıştır. Ek olarak, savaş süresinde piyasalarda kısa süreli yaşanan dalgalanmaların yönetilmesi ve istikra-

rın korunması amacıyla Merkez Bankası'nın likidite yönetiminde olağanüstü hal uygulamaları beklentilerin olumlu yöne çevrilmesini sağlamıştır. Ayrıca, uluslararası siyasi ve ekonomik alanda, Türkiye'ye uluslararası camianın desteğinin artarak süreceğine ilişkin açıklamalar olumlu yöndeki gelişmelere ivme kazandırmıştır.

Savaş sırasında finansal sistem dışına çıkan kaynaklar savaşın sona ermesinden kısa bir süre sonra yeniden sisteme geri dönmüştür. Yurtdışı para ve sermaye piyasalarından kaynak akışı normale dönmüştür. Daha da önemlisi, finansal sistem dışında olan kaynaklar da sisteme girmeye başlamıştır. Döviz arzı hızla artmış, döviz arz fazlasına bağlı olarak TL değer kazanmıştır. Merkez Bankası döviz arz fazlasının giderilmesi amacıyla döviz alım ihalesine başlamıştır.

Bu arada, kısa süreli bir gecikmenin ardından, Uluslararası Para Fonu ile yapılan anlaşma çerçevesinde sürdürülen gözden geçirme programları planlandığı gibi gerçekleşmiştir. Diğer yandan, Uluslararası Para Fonu yönetimi Türkiye'nin Fona ödemelerinde rahatlatma öngören yeni bir ödeme planının yapıldığını açıklamıştır.

Nisan ayından itibaren, faiz oranlarında ve enflasyonda düşüş seyri hızlanmıştır. Tüm bu gelişmeler ekonomik büyümenin sürdürülmesine ve ekonomik dengelerin iyileşmesine olumlu bir katkı sağlamıştır.

2003 Yılında Ekonomik Performans

Türkiye ekonomisi 2003 yılında beklenenden daha iyi bir performans sergilemiştir. Büyüme uzun dönem ortalamasının ve program hedefinin üzerinde, yüzde 5,9 oranında gerçekleşmiştir. Dolar bazında büyüme hızı yüzde 30 olmuştur. Sabit fiyatlarla ve dolar bazında tarihsel olarak en yüksek büyüklüklere ulaşılmıştır. Sanayi ve hizmetler sektöründeki üretim artışı büyümeyi desteklemiştir. Ekonomik faaliyetin finansmanında bankacılık sisteminin kredilerinde -özellikle tüketici kredileri ve kredi kartları yoluyla sağlanan krediler- artış, yurtdışından kaynak kullanımının artması, banka dışı kesimlerin yurtdışından sağladığı kaynaklar ile ödemeler dengesinde net hata noksan olarak ifade edilen; finansal sistem dışından sisteme giren kaynaklardaki artış önemli rol oynamıştır.

Harcamalar açısından özel sektör talebi hızlanarak artmış, kamu kesimi talebi ise daralmıştır. Özel sektörde sabit sermaye yatırımları artmış; makina ve teçhizat yatırımı da yüzde 46 oranında dikkati çeken bir hızla büyümüştür. Toplam tasarruf açığı yüzde 2,6'dan yüzde 5'e yükselmiştir. Kamu kesimi açığı küçülürken, özel sektörde tasarruf fazlası azalmıştır.

Ekonomik faaliyetteki büyümeye rağmen genel işsizlik oranı yavaş da olsa artmıştır. Genel işsizlik oranı yüzde 10,3'ten yüzde 10,5'e yükselmiştir. Reel işgücü maliyeti hem kamu sektöründe hem de özel sektörde yaklaşık olarak aynı kalmış, memur maaşları yavaş da olsa reel olarak artmaya devam etmiştir. İmalat sanayiinde verimlilik artışı duraklamıştır.

Enflasyondaki düşüş seyri hızlanarak devam etmiş ve programda öngörülen tahminlerden daha iyi düzeylere ulaşılmıştır. Oniki aylık dönemde enflasyon toptan eşya fiyatlarında yüzde 14'e, tüketici fiyatlarında ise yüzde 18'e gerilemiştir. Enflasyonda sağlanan başarının en önemli nedenleri, Hükümetin enflasyon ile mücadele programının sürdürülmesi yönündeki yaklaşımı, gelir ve harcama politikasının programda öngörülen hedefler doğrultusunda uygulanması, fiyat istikrarını hedefleyen para politikasının kararlılıkla uygulanması ve bütün bunlara bağlı olarak TL'nin reel olarak değer kazanması olmuştur.

Kamu kesimi açığının gayrisafi milli hasılaya oranı uzun dönemden sonra yüzde 10'un altına gerilemiş, bütçe açığının gayrisafi milli hasılaya oranı küçülmeye devam etmiştir. Bütçede faiz dışı fazla hedefine önemli ölçüde yaklaşmıştır. Gayri safi milli hasılaya oranı olarak, kamu kesimi borçlanma gereği yüzde 12,8'den yüzde 8,7'ye, bütçe açığı yüzde 14,9'dan yüzde 11,4'e gerilemiştir.

Ek vergilerin de etkisiyle vergi gelirleri gayrisafi milli hasıla deflatörünün üzerinde artmıştır. Bütçe disiplini, TL'nin reel olarak değer kazanması ve nominal faiz oranlarındaki gerileme nedeniyle faiz giderlerindeki düşüşe bağlı olarak harcamalardaki artış deflatörden daha yavaş olmuştur. Faiz harcamalarının gayrisafi milli hasılaya oranı yaklaşık olarak 3 puan gerileyerek yüzde 16,4'e düşmüştür.

Bütçe açığının finansmanı ağırlıklı olarak iç borçlanma yoluyla yapılmıştır. Banka sisteminin yeniden yapılandırılması nedeniyle verilen devlet iç borçlanma senetleri de dahil edildiğinde iç borç stoku yüzde 30 oranında artmış, stokun gayri safi milli hasılaya oranı 1 puanlık düşüşle yüzde 54'e gerilemiştir. Borç stokunun vade yapısında iyileşme sürmüştür. İç borç stokunun içinde sabit faizli TL borçlanmasının payı ile piyasa tarafından satın alınan iç borçlanma senetlerinin payı artmıştır.

Bütçe ve borçlanma performansındaki iyileşme, fiyat istikrarını sağlamayı hedefleyen para politikası uygulamasını olumlu yönde desteklemiştir. İhtiyatlı bir para politikası izleyen Merkez Bankası mali disipline, büyümeye, enflasyondaki düşüşe, para ikamesinde TL lehine ortaya çıkan değişimin de etkisiyle döviz arzındaki artışa bağlı olarak, Irak savaşının ardından, kısa vadeli faiz oranlarını sık aralıklarla düşürmüştür. Merkez Bankası'nın kısa vadeli faiz oranı (bileşik) 2002 yılı sonunda yüzde 55'ten 2003 sonunda yüzde 26'ya düşmüştür. TL hem dolar hem de euro karşısında reel olarak değer kazanmıştır.

Banka, döviz arz fazlasının emilmesi amacıyla açtığı günlük döviz alım ihaleleri ve/veya doğrudan müdahale yoluyla 10 milyar dolar düzeyinde döviz satın almıştır. Bu nedenle, döviz rezervleri ve net dış varlıklar artmaya devam etmiştir. Döviz pozisyonu -900 milyon dolardan 400 milyon dolara iyileşmiştir. Buna karşılık net iç varlıklar nominal olarak azalmıştır.

Banka, döviz satın alarak yaratılan likiditeyi açık piyasa işlemleri yoluyla piyasalardan çekmiş, yıl boyunca piyasalara borçlu kalmıştır. Para tabanı program öngörülleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Merkez bankası bilançosunun büyüklüğünün gayri safi milli hasılaya oranı 6 puan azalarak yüzde 21'e gerilemiştir.

Merkez Bankası bilançosuna da yansdığı gibi 2003 yılında TL yatırım araçlarına olan talep artmıştır. TL mevduat, repo ve özellikle kısa vadeli yatırım fonlarından oluşan para talebi (M2RF) reel olarak yüzde 22 oranında büyümüştür. Buna karşılık, yabancı para mevduat cari fiyatlarla yüzde 5 küçülmüştür. Bu gelişmeye bağlı olarak, yabancı para mevduatı da içeren geniş tanımlı para talebi (M2YRF) reel olarak yüzde 2 oranında artmıştır. TL cinsinden yatırım araçlarının M2YRF içindeki payı 49'dan 58'e yükselmiştir. Gayri safi milli hasılaya, M2RF'nin oranı 2 puan artarak yüzde 27'ye yükselmiş, M2RFY'nin oranı 5 puan azalarak yüzde 46'ya gerilemiştir.

Gerçek kişilere, mevduata göre önemli ölçüde vergi avantajı sağlaması yanında reel getirisinin yüksek düzeylerde seyretmesine bağlı olarak banka dışı kesimlerin iç borçlanma senetlerine talebi dikkati çeken hızda artmaya devam etmiştir. Yatırım fonları da dahil edildiğinde, banka dışı kesimlerinde elinde bulunan kamu kağıtları portföyünün büyüklüğünün TL mevduat, yabancı para mevduat ve repodan oluşan para talebine oranı 2002 yılında yüzde 25 iken 2003 yılı sonunda yüzde 41'e yükselmiştir.

Toplam mevduatın yapısında TL lehine ortaya çıkan olumlu gelişme çok yavaş da olsa vade yapısında da gerçekleşmiştir. Toplam mevduatın ortalama vadesi 2,7 aydan 2,9 aya çıkmıştır. Toplam mevduatın krediye dönme oranı artmıştır. Ticaret bankalarının yurtiçi şubelerinden kullandırılan kredilerin toplam mevduat+repoya oranı 7 puan artarak yüzde 34'e yükselmiştir. Yurtdışı şubelerden kullandırılan krediler reel olarak yüzde 24 oranında büyümüştür. Kredilerdeki artış önemli ölçüde tüketici kredileri ve kredi kartları yoluyla kullandırılan kredilerdeki hızlı büyümeden kaynaklanmıştır. Toplam kredilerin gayrisafi milli hasılaya oranı 2 puan artışla yüzde 16 olmuştur.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası endeksi dolar bazında yüzde 111 oranında, işlem hacmi ise dolar bazında yüzde 42 oranında artmıştır. Borsada işlem gören bankaların piyasa değeri toplam piyasa değerinin yüzde 26'sını oluşturmuştur.

2003 yılında dış ticaret hacmi yüzde 32 oranında büyümüştür. Hem ihracat hem de ithalat dikkati çeken hızlarda artmıştır. Dış ticaret açığı yüzde 41 oranında büyümüştür. Gayrisafi milli hasılaya oranlara bakıldığında, ihracat yüzde 20 oranında yaklaşık olarak aynı kalmış, ithalat 1 puan artarak yüzde 29'a, dış ticaret açığı ise 0,5 puan artarak yüzde 9,2'ye yükselmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 70'tan yüzde 68'e düşmüştür.

Mal dengesi açığındaki artışın da etkisiyle cari işlemler dengesi açığı 1,5 milyar dolardan 6,8 milyar dolara yükselmiştir. Sermaye girişlerinin 1,2 milyar dolardan 5,7 milyar dolara artması sayesinde cari açığın finansmanı sağlanmıştır. Sermaye girişindeki artış, portföy yatırımlarından, bankaların ve banka dışı kesimlerin borçlanmasındaki artıştan kaynaklanmıştır.

2003 yılında, ödemeler dengesinde dikkati çeken en önemli gelişme, net hata ve noksan kaleminde 5,2 milyar dolar tutarında fazlanın gerçekleşmesidir. Finansal sisteme nereden geldiği tarif edilemeyen bu büyüklük genel dengenin 4,1 milyar dolar fazla vermesine ve rezervlerin artmasına neden olmuştur. Öte yandan, Türkiye 1998 yılından sonra ilk kez 2003 yılında Uluslararası Para Fonu'na net ödemede bulunmuştur.

Dış borç stoku 16,4 milyar dolar artarak 147,3 milyar dolara ulaşmıştır. Borç stoku, kamu kesiminde (Merkez Bankası hariç) 6,4 milyar dolar, özel kesimde ise 7,9 milyar dolar büyümüştür. Bankaların dış borç stoku 3,5 milyar dolar artmıştır. Dış borç stokunun gayri safi milli hasılaya oranı 11 puan düşüşle yüzde 62'ye gerilemiştir.

2003 Yılında Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler

Büyüme

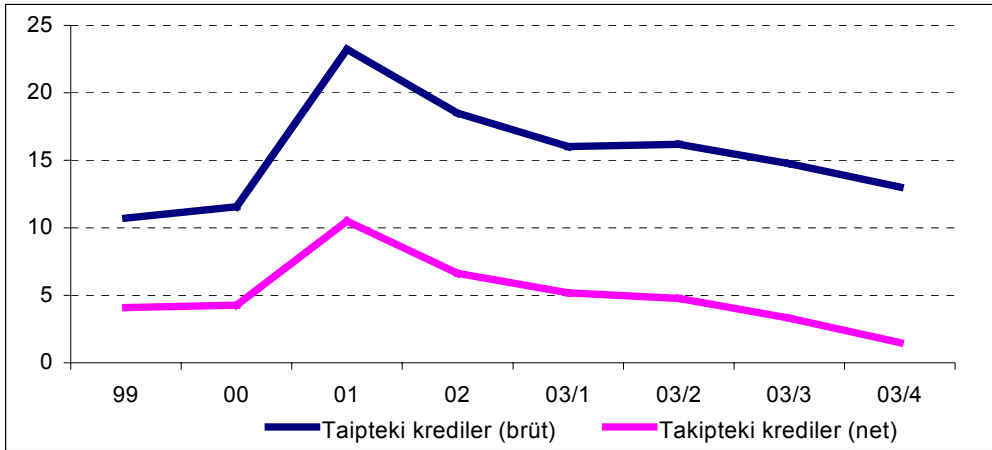
Büyüme performansında 2002 yılında başlayan iyileşme 2003 yılında da devam etmiştir. Türkiye ekonomisi 2003 yılı programında öngörülen tahminler doğrultusunda büyümüştür. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, sabit fiyatlarla gayri safi milli hasıla yüzde 5,9, gayri safi yurtiçi hasıla ise yüzde 5,8 oranında artmıştır. Cari fiyatlarla yüzde 29,7 oranında büyüyen gayri safi milli hasıla 356,7 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Gayri safi milli hasıla deflatörü yüzde 43,8'den yüzde 22,5'e gerilemiştir.

Gayri Safi Milli Hasıla

	1999	2000	2001	2002	2003
Büyüme (yüzde)					
Cari fiyatlarla	46,3	60,4	40,5	55,8	29,7
Sabit fiyatlarla	-6,1	6,3	-9,5	7,9	5,9
Deflatör	57,0	51,7	56,3	43,8	22,5
GSMH					
(1987 fiyatlarıyla, milyar TL)	112.044	119.145	107.783	116.166	123.165
Trilyon TL	78.283	125.596	176.484	275.032	356.681
Milyar dolar	185,3	201,4	148,2	179,9	239,0
Kişi başına gelir (dolar)	2.879	2.965	2.146	2.598	3.383

Türk lirasının dolar karşısında reel olarak değer kazanmasının da etkisiyle, gayri safi milli hasıla dolar bazında 32,8 oranında artarak 239 milyar dolara ulaşmıştır. Buna göre, kişi başına gelir cari fiyatlarla yüzde 27,7, dolar bazında yüzde 30,2 büyüyerek 3.383 dolara ulaşmıştır. Böylece, dolar bazında kişi başına gelir, 1998 yılında gerçekleştirilen 3.255 dolarlık düzeyi aşarak, en yüksek düzey olan 3.833 dolara ulaşmıştır.

Gayri Safi Milli Hasıla (Sabit fiyatlarla yüzde değişme)

İktisadi faaliyet kolları itibariyle tarım hariç tüm ana sektörlerde hızlı büyüme yaşanmıştır. Sanayi sektörü yüzde 7,8, hizmetler sektörü ise yüzde 6,7 oranında büyümüştür. 2002 yılında iyi bir performans gösteren tarım sektörü 2003 yılında yüzde 2,5 oranında küçülmüştür. Hizmetler sektöründe, özellikle ticaret ve ulaştırma alt sektörleri hızla büyümüştür. Buna karşılık, inşaat sektöründe daralma sürmüştür. Cari fiyatlarla tarım sektörünün gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı 1 puan azalışla yüzde

13'e gerilerken, sanayi sektörünün payı 1 puan artışla yüzde 30'a yükselmiş; hizmetler sektörünün yüzde 57 olan payı ise değişmemiştir.

Sektörel Büyüme

	Yüzde değişme (Sabit fiyatlarla)				GSMH'ya oranı (Cari fiyatlarla, yüzde)			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
Tarım	3,9	-6,5	6,9	-2,5	13	14	14	13
Sanayi	6,0	-7,5	9,4	7,8	28	29	29	30
Hizmetler	7,9	-11,2	7,5	6,7	59	57	57	57

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

Gayri safi milli hasıla içinde yüzde 30 oranında paya sahip olan sanayi sektörü büyümenin itici gücü olmaya devam etmiştir. Sanayi sektörünün en önemli alt sektörü olan imalat sanayii sektöründe katma değer artışı yüzde 8,6'yı bulmuştur. Alt sektörler itibariyle; taşıt, tıbbi malzemeler, haberleşme cihazları, iletişim ve büro işlerinde kullanılan makine ve teçhizatlar başta olmak üzere deri, ağaç ve işlenmiş petrol ürünleri alt sektörlerinde büyüme, imalat sanayii büyüme hızından daha yüksek olmuştur. Enerji sektöründe üretim yüzde 8,4 oranında büyümüştür.

Yıllık ortalama kapasite kullanım oranı 3 puan artarak yüzde 72'ye yükselmiştir. Bu oran kamuda yüzde 66, özel sektörde ise yüzde 73 olarak gerçekleşmiştir.

Harcamalar açısından, sabit fiyatlarla özel sektör talebi artmaya devam ederken kamu sektörü daralmıştır. Özel sektör tüketim harcamaları yüzde 6,6, özel sektör yatırımları yüzde 20,3 oranında büyümüştür. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki büyüme makine teçhizat yatırımlarındaki yüzde 46,1 oranındaki artıştan kaynaklanmıştır. Buna karşılık, özel sektörde bina inşaatı yüzde 11,4 oranında daralmıştır. Gayri safi yurtiçi hasıla içinde özel sektör tüketim harcamaları yüzde 63,5, yatırım harcamaları ise yüzde 14,5 oranında paya sahiptir.

Gayri safi yurtiçi hasıla içinde yüzde 7,7 oranında paya sahip olan kamu tüketim harcamaları yüzde 2,4 oranında daralırken, yüzde 5,2 oranında paya sahip olan kamu yatırım harcamaları ise yüzde 11,5 oranında küçülmüştür. Kamu tüketim harcamalarını etkileyen en önemli kalem, faiz oranındaki düşüşün de etkisiyle, yüzde 5,9 oranında azalan diğer cari harcamalar olmuştur.

2003 yılında, ithalatın ihracata göre daha hızlı artmasına bağlı olarak dış ticaretin büyümeye yaptığı net katkı eksi olmuştur.

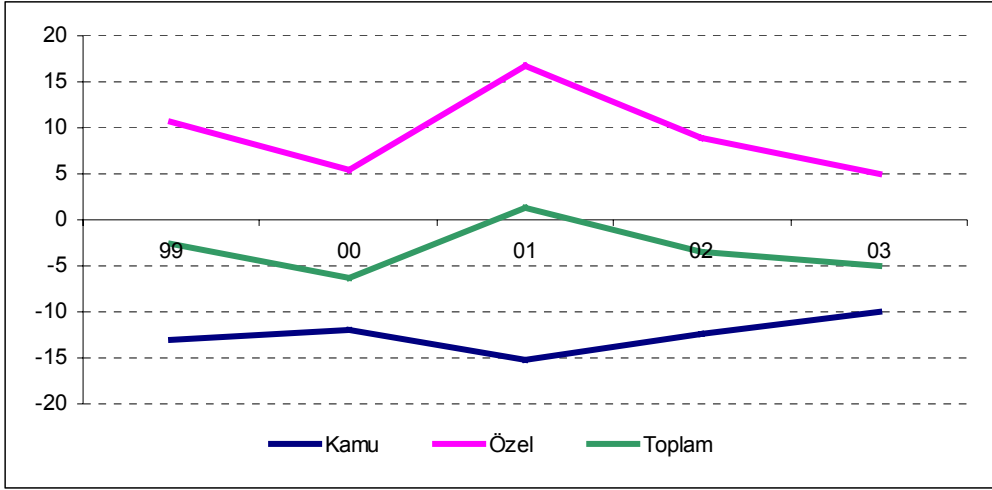
2002 yılında büyümeye önemli katkı yapan stok değişimleri 2003 yılında da bu katkısını devam ettirmiştir. Stok değişimleri sabit fiyatlarla yüzde 59 oranında artarken, gayri safi yurt içi hasıla içindeki payı da 2002 yılındaki yüzde 5,1'den yüzde 7,7'ye yükselmiştir.

Mali kuruluşların katma değeri yüzde 6,3 gerilemiştir. Bunda mali sektörde önemli bir paya sahip olan bankacılık sektöründe çalışan sayısındaki azalmanın yavaşlamasına rağmen, reel ücretlerdeki düşme etkili olmuştur. Mali kuruluşların gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı yüzde 2,1'den yüzde 1,9'a düşmüştür.

Genel denge açısından bakıldığında, Devlet Planlama Teşkilatı'nın tahminlerine göre, cari fiyatlarla, yurtiçi tasarrufların gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 19'dan yüz-

de 19,3'e yükselmiştir. Tasarruf oranı özel kesimde yüzde 29 oranında geçen yıl ile aynı düzeyde kalmıştır.

Tasarruf Dengesi/GSMH (Yüzde)

2002 yılında gayri safi milli hasılanın yüzde 2,6'sı oranında açık veren toplam tasarruf dengesi 2003 yılında yüzde 5 oranında açık vermiştir. Kamuda tasarruf açığı yüzde 12,5'ten yüzde 9,9'a iyileşirken, özel kesimde ise tasarruf fazlası yüzde 9,9'dan yüzde 4,9'a düşmüştür.

Yurtiçi Tasarruflar ve Tasarruf Dengesi (GSMH'ye oranı, yüzde)

	1999	2000	2001	2002	2003
Yurtiçi tasarruflar	19,8	18,1	17,4	19,0	19,3
Kamu	-6,4	-5,2	-9,9	-6,2	-5,4
Özel	26,2	23,3	27,3	25,3	24,8
Tasarruf dengesi	-2,8	-6,5	1,3	-2,6	-5,0
Kamu	-12,6	-12,1	-15,3	-12,5	-9,9
Özel	9,8	5,7	16,7	9,9	4,9
Dış kaynak	2,8	6,5	-1,3	2,6	5,0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

İstihdam, Verimlilik ve Ücretler

2003 yılı içinde istihdam ve reel ücretler yavaş da olsa artış gösterirken; imalat sanayiinde kısmi verimlilik endeksinde 2001 yıl sonunda başlayan artış eğilimi ivme kaybetmiş ve 2003 sonu itibariyle azalışa dönmüştür.

İmalat sanayii kısmi verimlilik endeksi, 2003 yılının dördüncü çeyreğinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre gerilemiştir. Çalışan başına kısmi verimlilik 2002 sonunda yüzde 6 oranında artış gösterirken, 2003 sonunda yüzde 0,5 gerilemiştir. Saat başına kısmi verimlilik ise 2002 sonunda yüzde 7,3'lük artışa karşılık, 2003 sonunda yüzde 0,1 gerilemiştir.

2003 yılında Türkiye'de 7.806 işyerinde toplam 629.240 işçiyi kapsayan toplu sözleşmeler yapılmıştır. 2002 yılında yapılan toplu sözleşmeler ise 7.453 işyerindeki toplam 255.059 işçiyi kapsamıştı. Yine 2002 yılında gerçekleştirilen 27 grevde toplam 43.885 işgünü kaybı yaşanmışken; 2003 yılında 23 grev gerçekleştirilmiş, fakat işgü-

nü kaybı 144.772'ye yükselmiştir. 2002 yılında lokavt uygulaması olmazken, 2003 yılında gerçekleşen 2 lokavt uygulamasında 110.415 işgünü kaybolmuştur.

Kısmi Verimlilik Endeksi (Yıllık yüzde değişim)

	2002	2003/I	2003/II	2003/III	2003/IV
Çalışan başına	6,0	5,1	1,8	1,4	-0,5
Saat başına	7,3	5,4	1,5	1,7	-0,1

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

Devlet Planlama Teşkilatı'nın tahminlerine göre, 2003 yılında kamu işçilerinin reel işgücü maliyeti aynı kalırken, memurların reel işgücü maliyeti ve asgari ücret yavaş da olsa artmıştır.

Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (94=100)

	2000	2001	2002	2003
Toplam				
Kamu	130	116	100	100
Özel	141	116	109	108
Memur	130	117	120	122
Asgari ücret	156	128	133	136

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, TİSK

Ekonomik faaliyetin canlanmasına rağmen işsizlik oranı artmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün tahminine göre toplam işgücü arzı 23,6 milyon kişi, toplam istihdam ise 21,1 milyon kişi olmuştur. İşsiz sayısı 2002 sonuna göre yaklaşık otuz bin kişi artarak 2,5 milyon kişiye yükselmiştir. Buna göre, işsizlik oranı yüzde 10,5'e yükselmiştir. Bu oran kentlerde 0,4 puan azalarak 13,8'e gerilemiştir. Eksik istihdam da dahil edildiğinde, işsizlik oranı yüzde 15,3 olmuştur. İstihdamın yaklaşık olarak yüzde 44'ü hizmetler, yüzde 33'ü tarım, yüzde 18'i de sanayi sektörleri tarafından yapılmaktadır.

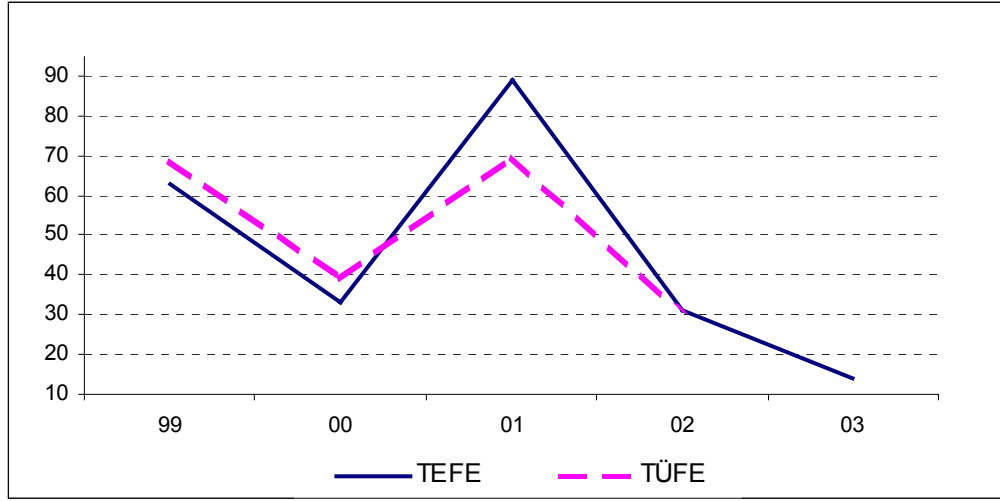
İşsizlik (Yüzde)

	2000	2001	2002	2003
İşsizlik oranı				
Genel	6,3	8,4	10,3	10,5
Kent	8,2	11,6	14,2	13,8
Eğitimli genç n.	...	25,5	29,1	27,8
Eksik istihdam				
Genel	6,0	6,1	5,4	4,8
Kent	5,9	6,5	3,4	3,8
Eğitimli genç n.	...	6,0	6,0	6,5

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

Enflasyon

2003 yılında enflasyon, 1980 yılında piyasa ekonomisine geçildikten sonraki en düşük düzeyinde gerçekleşmiştir. 12 aylık fiyat artışı, toptan eşya fiyatları endeksinde (TEFE) yüzde 14, tüketici fiyatları endeksinde (TUFİ) ise yüzde 18 olmuştur. Böylece, enflasyon öngörülerin (TEFE için yüzde 17,4, TUFİ için yüzde 20) altında gerçekleşmiştir. Yıllık ortalama fiyat artışı ise sırasıyla, yüzde 26 ve yüzde 25 olmuştur.

Enflasyon (12 aylık, yüzde değişme)

Hükümetin enflasyon ile mücadele programının sürdürülmesi yönündeki yaklaşımı, gelir ve harcama politikasının 2003 yılı programında öngörülen tahminler/hedefler doğrultusunda uygulanması, Merkez Bankası'nın fiyat istikrarını hedefleyen para politikasını kararlılıkla uygulaması beklentileri ve davranışları olumlu yönde etkilemiştir.

Düşüş trendine rağmen reel faizler yüksek düzeyde kalmıştır. TL'nin başlıca yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanmasına bağlı olarak ithalat göreceli olarak ucuzlamıştır. Temel enerji fiyatları yanında kamunun ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatlarına yapılan ayarlamalar enflasyon hedefine uyumlu olmuştur. İmalat sanayiinde gözlenen verimlilik artışı da enflasyonu olumlu yönde etkilemiştir.

Enflasyon (yüzde)

	2000	2001	2002	2003
Yıllık ortalama				
Toptan eşya	51	62	50	26
Kamu	69	71	49	25
Özel	46	58	51	26
Tüketici	56	54	45	25
12 aylık				
Toptan eşya	33	89	31	14
Kamu	25	100	32	11
Özel	36	85	30	15
Tüketici	39	69	30	18

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

Toptan eşya fiyat endeksi, yıl sonu itibarıyla bir önceki yıla göre, kamuda yüzde 11, özel kesimde ise yüzde 15 oranında artmıştır. Fiyat artışları, imalat sanayiinde, genel olarak yüzde 13, kamuda yüzde 13, özel sektörde ise yüzde 12 düzeyinde olmuştur. Enflasyon tarımda yüzde 20, enerji sektöründe ise yüzde 3 oranında gerçekleşmiştir.

Kamu Dengesi

Devlet Planlama Teşkilatı'nın tahminlerine göre 2003 yılında toplam kamu gelirlerindeki artış yüzde 30 ile deflatörün üzerinde olmuştur. Toplam kamu harcamaları ise yüzde 19 oranında artmıştır. Bu gelişmeye bağlı olarak, kamu kesimi açığı yüzde 11

oranında azalmıştır. Toplam kamu gelirlerinin gayri safi milli hasılaya oranı yaklaşık olarak 0,1 puan azalışla yüzde 31,5'e, harcamaların oranı ise yaklaşık olarak 4,1 puan azalışla yüzde 40,2'ye gerilemiştir. Kamu harcamalarındaki düşüşe bağlı olarak, kamu kesimi açığının gayri safi milli hasılaya oranı da yüzde 12,8'den yüzde 8,7'ye gerilemiştir. Kamu kesimi açığının gayri safi milli hasılaya oranı 1998 yılından sonra ilk kez yüzde 10'un altına düşmüştür. Uygulanmakta olan ekonomik programda, mali disiplinin sağlanması ve iç borç dinamiklerinin sürdürülebilir hale getirilmesi açısından en önemli gösterge olan faiz dışı denge fazla vermeye devam etmiştir. 2002 yılında yüzde 7 olan faiz dışı fazlanın 2003 yılında yüzde 8,5 olduğu tahmin edilmiştir. Buna göre Uluslararası Para Fonu ile yapılan anlaşmada yer alan tanıma göre konsolide bütçe faiz dışı fazlasının gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 5,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

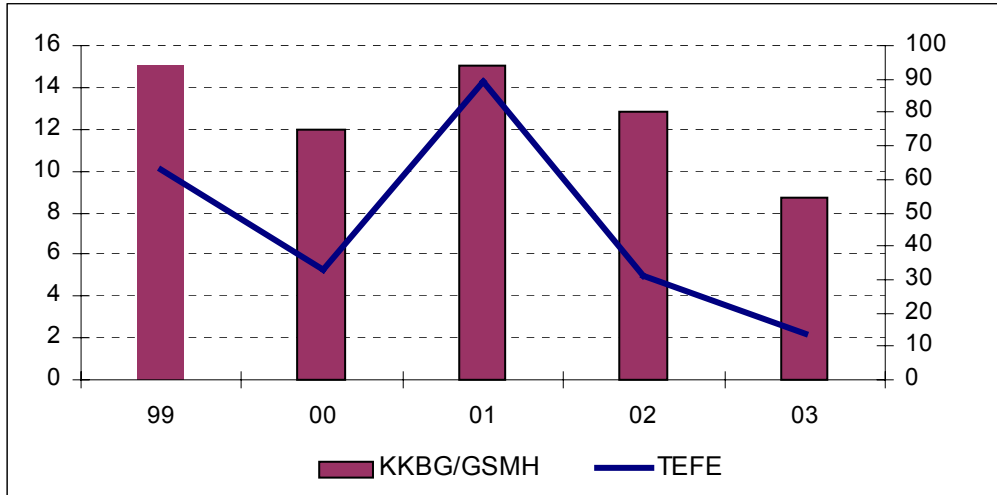
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (GSMH'nın yüzdesi)

	1999	2000	2001	2002	2003
Konsolide bütçe	11,9	10,9	17,4	14,9	11,4
KİT*	2,4	2,1	0,4	-1,0	-0,9
Mahalli idareler	0,4	0,4	0,3	0,1	0,1
Fonlar	0,7	-1,2	-0,5	0,0	-0,6
Diğer	0,1	0,5	-0,9	-3,0	1,3
Kamu kesimi açığı	15,7	11,8	16,4	12,8	8,7
Kamu kesimi açığı (faiz dışı)	0,9	-5,7	-8,1	-7,0	-8,5

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, * Kamu bankaları hariç

Kamu gelirleri içinde vergi gelirlerinin payı yüzde 79'dan yüzde 84'e yükselmiştir. Vergi gelirlerinin yüzde 67'si dolaylı vergilerden oluşmuştur. Harcamaların yüzde 67'si transfer harcamalarından, yüzde 27'si cari harcamalardan meydana gelmiştir. Transfer harcamaları içinde en önemli kalem olan faiz giderleri toplam harcamaların yüzde 42'sini oluşturmıştır. 2002 yılı içinde bu oran yüzde 45 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında kamu kesimi dengesini olumlu yönde etkileyen başlıca gelişmeler, ekonomik faaliyetlerdeki büyüme, ek vergiler, harcamalarda disiplini öngören uygulamalar, kamu iktisadi teşebbüslerinin kamu kaynak dengesine olumlu katkılarının devam etmesi, ithalattaki hızlı büyüme nedeniyle ithalattan alınan katma değer vergisi hasılatının artması, borçlanma faizlerinde hızlı düşüş, TL'nin yabancı paralar karşısında değer kazanması nedeniyle dövizde endeksli iç borçlardan kaynaklanan faiz giderleri ile dış borç faiz giderlerindeki artışın sınırlı kalması, kamu kesiminde borçlanmanın vadesinin uzaması ve özelleştirme gelirlerindeki artış olmuştur. Sosyal güvenlik kuruluşlarındaki açığın büyümesi, özelleştirme kapsamındaki KİT'lerin finansman ihtiyacının artması ile bütçe dışı Fon'ların açıklarının büyümesi yanında özelleştirme gelirlerinin hedefin oldukça gerisinde kalması, kamu kesimi açığındaki iyileşmeyi yavaşlatmıştır.

Kamu kesimi gelirlerinin ve harcamalarının en önemli bölümünü oluşturan konsolide bütçede, öngörülen enflasyon hedefine ulaşılmasını destekleyen ve kamu borçlarının sorunsuz olarak çevrilebilmesine imkan veren bir performans elde edilmiştir. Bir yandan harcamalarda tasarruf sağlayıcı önlemler alınmış ağırlıklı olarak da gelir artırıcı düzenlemeler yapılmıştır. Fonların bütçe kapsamına alınmasına devam edilmiştir. Tütün mamulleri ve alkollü içkilerden alınan özel tüketim vergisi oranı artırılmış, geçici olarak getirilen özel işlem ve iletişim vergisi uygulaması sürdürülmüştür. Motorlu taşıtlar ve emlakta ek vergiler getirilmiştir. Öte yandan, motorlu taşıtlara getirilen ek vergi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/ GSMH ve Enflasyon (Yüzde)

Ek vergilerin de katkısıyla bütçe gelirleri yüzde 33 oranında, ortalama enflasyonun (yüzde 26) üzerinde artarken, harcamalarda ki artış yüzde 21 ile enflasyonun gerisinde kalmıştır. Harcamalardaki büyümenin yavaşlamasına en önemli katkı faiz giderlerinden gelmiştir. Nitekim, faiz dışı giderler yüzde 20 oranında büyürken, faiz harcamalarındaki büyüme yüzde 13 olmuştur. Bütçe açığı cari fiyatlarla yaklaşık olarak aynı kalmış, faiz dışı fazla ise yüzde 60 oranında büyümüştür. Bütçe gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranı yüzde 28 oranında aynı kalırken, harcamaların oranı 3 puan azalarak yüzde 39'a gerilemiştir. Faiz giderlerinin gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 19'ten yüzde 16'ya gerilemiştir. Bütçe açığının gayri safi milli hasılaya oranı 3 puan azalarak yüzde 11'e gerilemiştir. Konsolide bütçede faiz dışı fazlanın gayri safi milli hasılaya oranı ise yüzde 5,3 olmuştur. Uluslararası Para Fonu ile yapılan anlaşmada yer alan tanıma göre ise faiz dışı fazlanın gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 4,7 düzeyinde, yüzde 5,2 olarak belirlenen program hedefinin az da olsa gerisinde kalmıştır.

Konsolide Bütçe (Trilyon TL)

	2002	Yüzde pay	2003*	Yüzde pay	Yüzde değ.	GSMH'ya oran (yüzde) 2003
Bütçe gelirleri	75.592	100	100.283	100	33	28
Vergi gelirleri	59.632	79	84.334	84	41	24
Vergi dışı gelirler	15.960	21	15.949	16	0	4
Bütçe harcamaları	115.682	100	140.054	100	21	39
Transfer	77.683	67	94.470	67	22	26
Faiz harcamaları	51.871	45	58.609	42	13	16
İç borçlar	46.807	40	52.719	38	13	15
Dış borçlar	5.064	4	5.890	4	16	2
Faiz dışı	37.999	33	45.584	33	20	13
Personel	23.089	20	30.201	22	31	8
Cari	8.019	7	8.218	6	3	2
Yatırım	6.892	6	7.165	5	4	2
Bütçe dengesi	-40.090		-39.816		-1	-11,2
Faiz dışı denge	11.781		18.793		60	5,3

Kaynak: Maliye Bakanlığı , * Geçici

Vergi gelirlerinin yüzde 33'ü doğrudan vergiler, yüzde 67'si ise dolaylı vergilerdir. Bütçe harcamaları içinde en yüksek pay yüzde 42 ile faiz harcamalarına aittir. İkinci sırada yüzde 25 ile faiz dışı transfer harcamaları gelmektedir. Personel harcamalarının payı yüzde 20, cari harcamalar ve yatırımların payı ise sırasıyla, yüzde 7 ve yüzde 6 olmuştur.

Faiz oranlarının gerilemesi, banka dışı kesimin elindeki devlet iç borçlanma portföyünün genişlemesi ve vadenin uzaması gibi olumlu koşullar nedeniyle, bütçe açığının finansmanında iç borçlanmaya ağırlık verilmiştir.

Bütçe nakit finansman gereğinin tamamına yakını iç borçlanma ile karşılanmıştır. Net dış borçlanma çok düşük düzeyde gerçekleşmiş, hazine kasa/banka hesabı da 1,6 katrilyon TL artış göstermiştir.

Bütçe Nakit Açığının Finansmanı

	Trilyon TL			Milli gelirin yüzdesi		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Finansman	18.421	31.910	33.795	10	12	9
Dış borçlanma (net)	-4.408	15.550	793	-3	6	1
İç borçlanma	23.053	17.953	34.606	13	7	10
Diğer	-225	-1.595	-1.604	0	-1	0

2003 yılı içinde toplam 162 katrilyon TL borç servisi yapılmış; bunun 18 katrilyon TL'si borçlanma dışı kaynaklardan, 10 katrilyon TL'si dış borçlanma yoluyla, 135 katrilyon TL'si ise iç borçlanma yoluyla finanse edilmiştir. Hazine kasa/banka hesabı da 2 katrilyon TL artış göstermiştir. Böylece, 2003 yılı içinde, iç borç çevirme oranı yüzde 93 olarak gerçekleşmiştir.

Piyasadan yapılan TL cinsi iç borçlanmanın, ortalama vadesi 222 günden 344 güne yükselmiştir. Öte yandan, TL cinsi ortalama borçlanma yıllık bileşik faizi yüzde 50'den yüzde 28'e gerilemiştir.

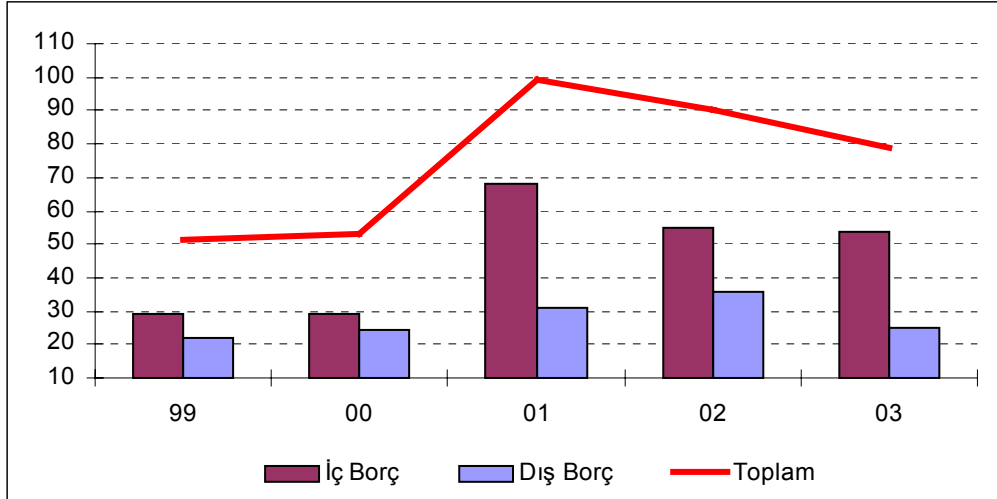
İç borç stoku artarken, kamu kesimi dış borç stoku gerilemiştir. İç borç stoku yüzde 30 oranında artarak 194,4 katrilyon TL'ye yükselmiştir. Nakit dışı iç borç stokunun toplam stok içindeki payı 7 puan azalarak yüzde 33 olmuştur. Nakit dışı iç borç stokunun en önemli bölümü Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankalara ve kamu bankalarına verilen iç borç senetlerinden oluşmuştur.

Nakit Dışı İç Borç Stoku

	Trilyon TL	Milyon dolar	Milyon euro
Kamu bankaları	25.543	771	350
TMSF	9.979	4.317	1.173
TCMB	18.427	-	-
Diğer	147	-	-
Toplam	54.096	5.088	1.523

İç borç stoku içinde sabit faizli kağıtların payı yüzde 25'ten yüzde 35'e yükselirken, döviz cinsinden ve/veya dövizde endeksli kağıtların payı ise yüzde 32'den yüzde 22'ye gerilemiştir. Değişken faizli kağıtların yüzde 43 olan payı ise değişmemiştir.

Kamu Borç Stoku (GSMH'nin yüzdesi)

İç borç stoku enflasyondan daha hızlı artmıştır. Bunun nedeni, uygun borçlanma koşulları nedeniyle iç borçlanmaya ağırlık verilmesi ve bütçe finansmanının tamamının iç borçlanma ile sağlanmasıdır. Diğer taraftan, finansal sistemin büyümesinin de sınırlı kalmasına bağlı olarak kamu kesiminin finansal sistemde yaratılan kaynaklar üzerindeki baskısı sürmüştür. İç borç stokunun gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 55'den yüzde 54'e gerilemiştir. Konsolide bütçe toplam borç stoku Aralık 2003 itibarıyla yüzde 9 artışla 282,9 katrilyon TL'ye (189,5 milyar dolar) yükselmiştir. Böylece, konsolide bütçe borç stokunun gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 89'dan yüzde 79'a gerilemiştir.

Konsolide Bütçe Borç Stoku

	Trilyon TL		GSMH'ya oranı (yüzde)			
	2003	2000	2001	2002	2003	
Kamu kağıtları	194.387	29	68	55	54	
Nakit	130.484	23	32	33	37	
Nakit dışı	63.903	6	36	22	18	
Tahvil	169.745	27	58	41	48	
Nakit	105.842	22	22	19	30	
Nakit dışı	63.903	6	36	22	18	
Bono	24.642	2	10	14	7	
Nakit	24.642	2	10	14	7	
Nakit dışı	-	0	-	-	-	
MB avansı	-	0	-	-	-	
Kur farkları	-	0	-	-	-	
İç borç stoku	194.387	29	68	55	54	
Dış borç stoku*	88.569	...	27	34	25	
Toplam	282.956	...	95	89	79	

* Konsolide bütçeye ait olan kısımdır.

Merkez Bankası verilerine göre, devlet iç borçlanma senetlerinin yüzde 51'i bankalar tarafından tutulmaktadır. Bankalardaki menkul kıymetlerin toplamı, toplam mevduatın yüzde 66'sına ulaşmıştır. Banka dışı kesimlerin elinde bulunan devlet iç borçlanma senetlerinin toplamı yüzde 94 oranında artarak 67.654 trilyon TL olmuştur. Bu tutar, iç borç stokunun yüzde 35'ini, para talebinin (M2RYF) ise yüzde 41'ini oluşturmaktadır. Kamu kağıtları stokunun yüzde 14'ü ise Merkez Bankası portföyündedir.

Parasal Büyüklükler

Para Politikası

Para politikasının öncelikli hedefi fiyat istikrarının sağlanması olmuştur. Merkez Bankası, Hükümet ile birlikte belirlenen 2003 yılı enflasyon hedefine ulaşılması amacıyla, bölgesel ve uluslararası gelişmeleri de dikkate alarak, ihtiyatlı bir faiz politikası izlemiştir. Öte yanda, olağandışı gelişmelere bağlı olarak belirsizliğin arttığı veya beklentilerin olumsuz etkilendiği durumlarda para piyasalarında istikrarın korunmasına yönelik güven verici bir yaklaşım gösterilmiş, bu durumlarda ortaya çıkan likidite talebi karşılanmıştır.

Banka, Ocak-Mart döneminde, büyük ölçüde Irak savaşının etkisiyle, piyasalarda oluşan belirsizlikler nedeniyle, kısa vadeli faiz oranlarını değiştirmemiştir. Savaşın kısa sürede sona ermesi ve Türkiye ekonomisine olası etkilerinin beklenenden daha düşük olacağının anlaşılmasının piyasalarda yarattığı olumlu etkiye bağlı olarak faiz oranları Nisan ayından itibaren, kısa aralıklar içinde düşürülmüştür. Kısa vadeli faiz oranları, yıllık bazda, 2002 yıl sonunda yüzde 55'ten Haziran sonunda yüzde 46'ya, 2003 yıl sonunda ise yüzde 26'ya gerilemiştir. Faiz oranlarını etkileyen diğer gelişmeler, mali disiplinin sürdürülmesi, enflasyonun düşmesi, ters para ikamesi, portföy tercihleri, sermaye hareketleri ve sistem dışı döviz girişleri yoluyla döviz arzının döviz talebinin üzerinde kalması olmuştur.

Faiz oranlarındaki düşüş trendinin sürdüğü dönemde TL başlıca yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanmıştır. 2002 yılı sonunda, 12 aylık değişimlere göre, TL'nin dolar karşısında yüzde 13 olan değer kaybı 2003 yılı Mart sonunda yüzde 27'ye, euro karşısında yüzde 34 olan değer kaybı ise yüzde 59'a hızlanmıştır. Ancak, Nisan ayından itibaren TL her iki paraya karşı da değer kazanmıştır. Haziran sonunda, TL dolar karşısında yüzde 10 değer kazanırken, euroya karşı sadece yüzde 3 değer kaybetmiştir. Yıl sonunda TL'nin dolar karşısındaki değer kazancı yüzde 15'e yükselmiş, euro karşısındaki değer kaybı ise yüzde 2 olmuştur. TL reel olarak hem dolar hem de euro karşısında değer kazanmıştır.

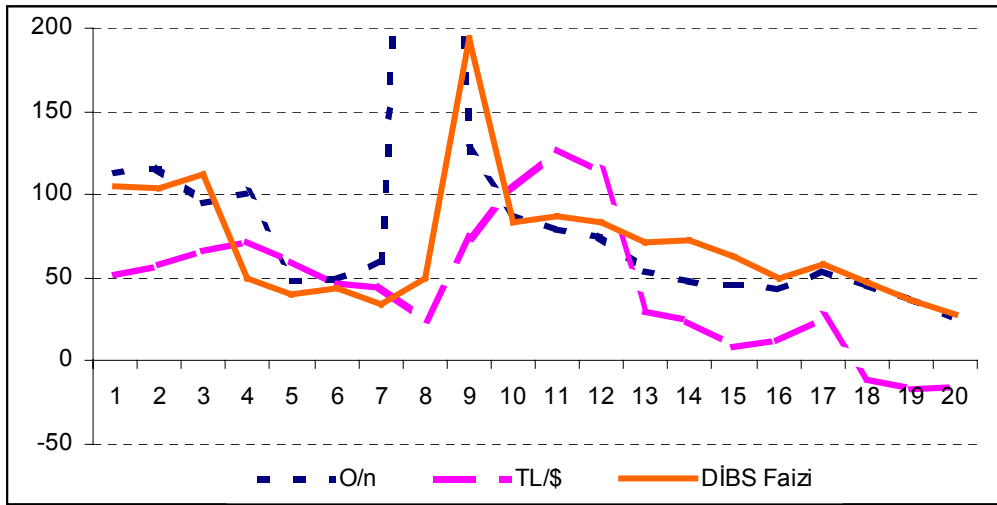
Faiz Oranları (bileşik, dönem sonu), Kurlar ve Enflasyon (12 aylık, yüzde)

	2002		2003		
	Aralık	Mart	Haziran	Eylül	Aralık
Faiz oranı (yıllık, bileşik)*					
O/n	55	55	46	38	26
Kamu kağıtları	50	58	47	36	28
Kurlar					
TL/(dolar)	13	27	-10	-16	-15
TL/euro	34	59	3	-1	2
Enflasyon (Tefe)	31	35	30	19	14

* Ortalama

Merkez Bankası, güçlü döviz arzı nedeniyle, döviz alım ihaleleri ve/veya doğrudan müdahale ile dövize ek talep yaratmıştır. Ancak, döviz alımları ile yaratılan TL likiditesi açık piyasa işlemleri veya depo alım ihaleleri yoluyla sterilize edilmiştir. Böylece, fiyat istikrarı ile uyumlu olarak belirlenen kısa vadeli faiz oranlarında dalgalanmaya izin verilmemiştir. Merkez Bankası dövize müdahalenin amacının kurların düzeyinin belirlenmesi olmadığını, kurlarda aşırı dalgalanmaların önlenmesi ve dalgalı kur politikası ile çelişmeksizin rezervlerin artırılması olduğunu belirtmiştir, dalgalı kur politikasının sürdürüldüğünü ve kurların mümkün olduğu kadar az müdahale ile piyasa koşullarında oluşmasına özen gösterildiğini açıklamıştır. Merkez Bankası 2003 yılında, 9,9 milyar dolar tutarında rekor düzeyde döviz satın almıştır.

Kur, DİBS Faizleri ve O/n Faizlerindeki Gelişmeler (Yüzde)

Yılın ilk üç aylık döneminde yaşanan Irak savaşı nedeniyle döviz kurlarındaki hızlanma, ikinci üç aylık dönemde ise döviz arz fazlasındaki artış bilanço büyüklüğünü ve yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. 2002 yılı sonunda eksi yüzde 2 olan bilançodaki yıllık büyüme hızı, Mart sonunda yüzde 28'e yükselmiş, ilk yarı sonunda ise yüzde 2'ye yavaşlamıştır. Bilançodaki büyüme hızı yıl sonunda yüzde 0,3 oranında gerçekleşmiştir. Merkez Bankası bilançosunun gayri safi milli hasılaya oranı 2002 yılında yüzde 27 iken 2003 yılı sonunda yüzde 21'e gerilemiştir.

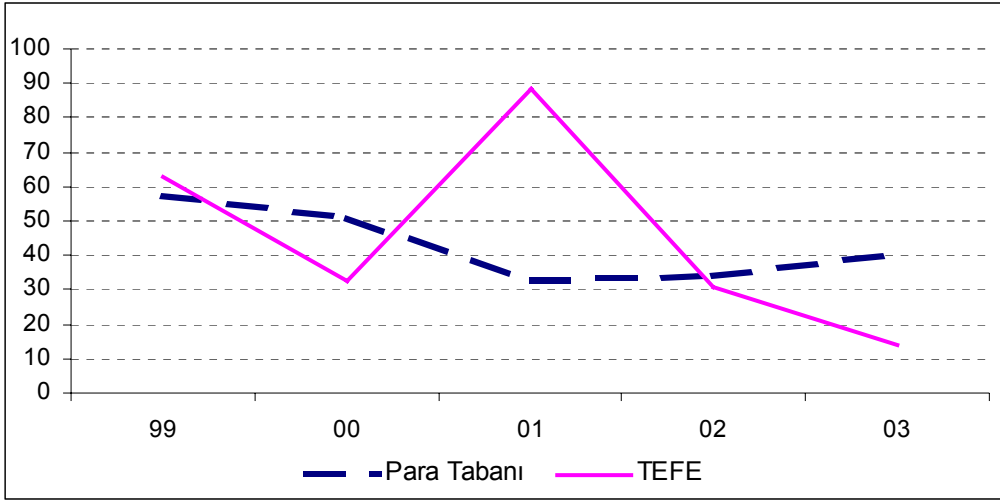
Merkez Bankası Bilançosu, Seçilmiş Kalemler (Trilyon TL)

	2002 Aralık	Mart	2003 Haziran	Eylül	Aralık
Net dış varlıklar	12.871	13.683	12.030	19.087	17.262
Net iç varlıklar	23.523	25.046	23.234	23.824	23.585
Para tabanı	10.662	12.019	12.712	15.061	15.010
APİ	8.452	9.799	6.424	11.374	8.260
Merkez bankası parası	19.966	23.487	21.104	27.844	24.134
Döviz mevduatı	5.996	3.905	4.838	5.726	6.517
TL yükümlülükler	25.962	27.391	25.943	33.570	30.652
Bankaların döviz mevduatı	10.432	11.337	9.321	9.341	10.196
Toplam iç yükümlülükler	36.394	38.728	35.264	42.911	40.848

Kaynak: Merkez Bankası

Net dış varlıklar, 2002 yıl sonuna göre, ilk çeyrekte yüzde 6 artmış, ilk yarı sonunda yüzde 7 azalmış, yıl sonunda ise yüzde 34 oranında büyümüştür. Net iç varlıklar, cari fiyatlarla, ilk üç ayda yavaş da olsa artmış, sonraki dönemlerde yaklaşık olarak aynı kalmıştır. Emisyon, bankalar serbest tevdiatı ve zorunlu karşılıklardan oluşan para tabanı nominal çapa olarak izlenmiştir. 12 aylık dönemde, para tabanı ilk altı ayda yüzde 21, yıl sonunda ise yüzde 47 oranında artmıştır. Açık piyasa işlemleri yoluyla piyasalardan yapılan borçlanma yıl içinde likidite yönetimi çerçevesinde dikkati çeken bir dalgalanma göstermiştir.

Para Tabanı ve TEFE (Yıllık yüzde değişme)

2003 yılı içinde Merkez Bankası döviz rezervleri 7 milyar dolara yakın artmıştır. Bu artışın tamamına yakını yılın ikinci yarısında yapılan döviz alım ihaleleri sonucu meydana gelmiştir. 2002 yılında 26,7 milyar dolar olan döviz rezervi yıl sonunda 33,6 milyar dolara ulaşmıştır. Net döviz pozisyonu ise -2,2 milyardan 0,4 milyar dolara iyileşmiştir. Böylece, son iki yılda Merkez Bankası net döviz pozisyonundaki iyileşme 10 milyar doları geçmiştir.

Döviz Rezervi ve Net Uluslararası Rezerv (Milyar dolar)

	2002 Aralık	2003 Mart	2003 Haziran	2003 Eylül	2003 Aralık
Döviz rezervi	26,7	26,7	28,8	33,9	33,6
Net uluslararası rezerv	-2,2	-0,9	-1,5	2,9	0,4

Merkez Bankası tarafından zorunlu karşılıklara ödenen faiz oranları da, diğer faiz oranlarındaki gerilemeye paralel olarak tedricen düşürülmüştür. 2002 sonunda yüzde 25 olan baz faiz oranı 2003 sonunda yüzde 16'ya gerilemiştir.

Para Talebi

2003 yılında TL cinsinden yatırım araçlarına olan para talebi enflasyonun üzerinde artmıştır. TL mevduat, repo ve kısa vadeli yatırım fonlarından oluşan para talebi (M2RF) cari fiyatlarla yüzde 38, sabit fiyatlarla ise yüzde 22 oranında büyümüştür. Mevduata ve repoya göre önemli ölçüde vergi avantajına sahip olması nedeniyle, yatırım fonları dikkati çeken bir hızla büyümeye devam etmiştir. Yatırım fonlarındaki artış cari fiyatlarla yüzde 144, sabit fiyatlarla ise yüzde 114 oranında olmuştur.

Parasal Büyüklükler (2003)

	Trilyon TL	Milyon Dolar	Yüzde değişme TL	Dolar
M2RF	95.193	68.323	38	59
Dolaşımdaki para	10.129	7.270	41	67
Vadesiz mevduat	11.435	8.207	62	92
Repo	3.079	2.210	4	8
Yatırım fonları	11.191	8.032	144	52
Vadeli mevduat	59.359	42.604	26	50
M2YRF	164.125	117.798	16	35
DTH	68.932	49.475	-5	11

Kaynak: Merkez Bankası

Yabancı para mevduatın TL karşılığı değeri azalmış, dolar değeri ise yüzde 11 oranında artmıştır. Bunda, TL'nin dolar ve euro karşısında değer kazanması yanında doların euro karşısında değer kaybetmesi önemli rol oynamıştır. Bu gelişmeye bağlı olarak, yabancı para mevduatı da içeren para talebi (M2YRF) cari fiyatlarla yüzde 16, sabit fiyatlarla yüzde 2 oranında artmıştır. Para talebi (M2RYF)'nin içinde yabancı para mevduatın payı 9 puan azalarak yüzde 42'ye gerilemiştir.

Parasal Büyüklüklerin Dağılımı (yüzde)

	1999	2000	2001	2002	2003
Dolaşımdaki para	4	5	4	5	6
Vadesiz mevduat	6	8	5	5	7
Repo	11	9	3	2	2
Yatırım fonları	1	1	2	3	7
Vadeli mevduat	39	39	33	33	36
DTH	38	38	53	51	42
M2RYF	100	100	100	100	100

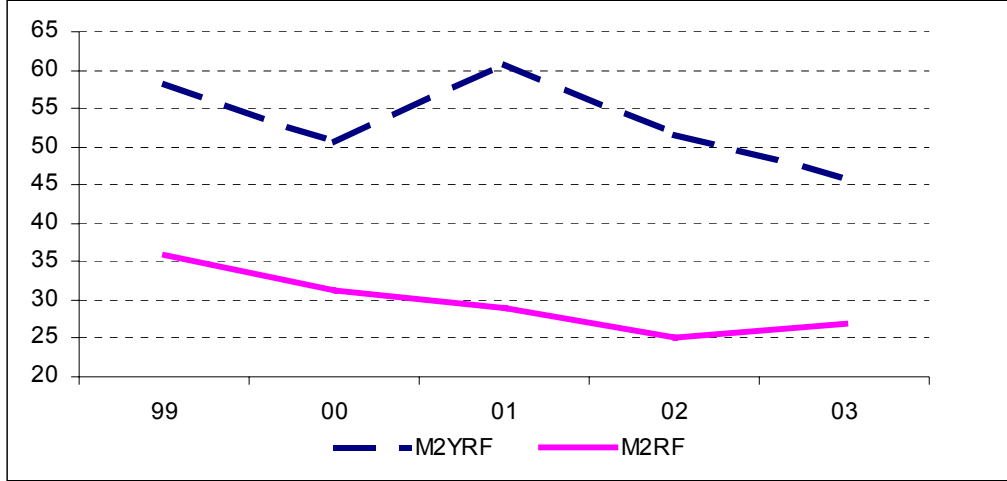
Kaynak: Merkez Bankası

TL yatırım araçlarına olan tercihi olumlu yönde etkileyen etkenler, enflasyonun hızlı bir düşüş seyrine girmesi, TL yatırım araçlarının reel getirisinin yüksek olması ve TL'nin yabancı paralar karşısında değer kazanması, ekonomik faaliyetin büyümeye devam etmesi, yatırım araçlarının vergilendirilmesindeki farklılıklar olmuştur. Öte yandan, gerçek kişilerin mevduat ve repo gelirlerinden alınan vergilerin görece yüksek olmasına karşılık, kamu kağıtları ve yatırım fonlarından elde edilen gelirlerin enflasyondan arındırıldıktan sonra önemli bir bölümünün vergiden muaf olması nedeniyle yatırım fonlarına ve özellikle iç borçlanma senetlerine olan yatırımlar mevduata göre daha cazip olmaya devam etmiştir. Nitekim, gerçek kişilerin portföylerindeki iç borç stokunun piyasa değeri son yıllarda dikkati çeken bir büyüme göstermiştir. Bu kağıtların değeri, cari fiyatlarla yüzde 94, sabit fiyatlarla ise 70 artmıştır. Banka dışı kesimlerin tuttıkları kamu kağıtlarının gayri safi milli hasılaya oranı 6 puan artarak yüzde 19'a, bankaların portföyünde bulunan kamu kağıtlarına oranı ise yüzde 42'den yüzde 69'a yükselmiştir.

TL yatırım araçlarına olan para talebinin (M2RF) gayri safi milli hasılaya oranı 2 puan artarak yüzde 27'ye yükselmiştir. Yabancı para mevduat dahil para talebinin (M2RYF) gayri safi milli hasılaya oranı ise yüzde 51'den yüzde 46'ya gerilemiştir.

Ticaret bankalarının portföylerinde tuttıkları kamu kağıtları yüzde 19 oranında artmıştır. Bu kağıtların gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 28, toplam mevduata oranı ise yüzde 67 olmuştur.

Para Talebinin Milli Gelire Oranı (yüzde)

Merkez Bankası verilerine göre Ticaret bankalarının toplam mevduatı cari fiyatlarla yüzde 12 oranında artarken, sabit fiyatlarla yüzde 2 oranında azalmıştır. TL mevduatı cari fiyatlarla yüzde 35, sabit fiyatlarla yüzde 19 artmıştır. Buna karşılık, yabancı para mevduatın TL karşılığı cari fiyatlarla yüzde 4, sabit fiyatlarla ise yüzde 16 oranında azalmıştır. Irak Savaşı nedeniyle, bankacılık sisteminden mevduat çekilmesi nedeniyle, ilk üç aylık dönemde, yabancı para mevduat 3,1 milyar dolar azalmıştır. Ancak, sıcak savaşın sona ermesinden hemen sonra, finansal sektör dışına çıkan mali tasarrufların sektöre geri dönmesine bağlı olarak yabancı para mevduat yeniden artmaya başlamış, Aralık 2002'de 44 milyar dolar olan toplam yabancı para mevduatın miktarı, Aralık 2003 itibarıyla 51 milyar dolara ulaşmıştır. Yabancı para mevduatın TL değerinin toplam mevduat içindeki payı 9 puan düşerek 48'e gerilemiştir. Toplam mevduatın gayri safi milli hasılaya oranı 7 puan azalarak yüzde 41 olmuştur.

Toplam Mevduatın Vade Yapısı (yüzde)

	1999	2000	2001	2002	2003
Toplam	100	100	100	100	100
Vadesiz	18	19	17	19	20
1 ay	18	29	34	30	26
3 ay	35	38	38	38	38
6 ay	19	9	6	8	10
12 ay+	10	6	6	6	6
Ortalama vade (ay)	3,7	2,8	2,7	2,8	2,9

Mevduat faiz oranları, enflasyondaki düşüşe paralel bir seyir izlemiştir. Aralık 2002 tarihinde 1 aylık vadede yüzde 56 olan faiz oranları (bileşik) 2003 yılı sonunda yüzde 32'ye, 3 aylık vadede yüzde 53'den yüzde 31'e gerilemiştir. Vade dağılımı dikkate alınarak yapılan hesaplama göre mevduatın ortalama faiz oranı yüzde 46'dan yüzde 27'ye düşmüştür. TL mevduatının vade yapısında, yavaş da olsa bir iyileşme gerçekleşmiş, yabancı para mevduatının vade yapısında ise önemli bir değişiklik olmamıştır. TL mevduatının ortalama vadesi (kırık vadeler tam sayıldığında) 2,8 aydan 2,9

aya yükselmiş, yabancı para mevduatın ortalama vadesi ise 2,9 ay olmuştur. Buna bağlı olarak toplam mevduatın ortalama vadesi 2,9 ay olarak gerçekleşmiştir.

Merkez Bankası'nın verilerine göre, toplam mevduatın yüzde 40'ı kamusal sermayeli bankalarda, yüzde 52'si özel sermayeli bankalarda toplanmıştır. Kamu bankalarının payı 4 puan artışla yüzde 40'a yükselmiştir. Bu gelişmede kamu bankalarının toplam mevduatı içinde TL mevduatın payının daha yüksek olması da rol oynamıştır. Yabancı sermayeli bankaların mevduattaki payı ise yüzde 2 olmuştur. Kamu bankaları TL mevduatın yüzde 54'üne, yabancı para mevduatın ise yüzde 23'üne sahiptir. Buna karşılık özel sermayeli bankalarda yabancı para mevduatın payı daha yüksektir; bu bankalar, TL mevduatın yüzde 45'ini, yabancı para mevduatın ise yüzde 70'ini toplamışlardır.

Toplam mevduatın kredilere dönüşme oranı artmıştır. Ticaret bankalarının yurtiçindeki şubelerinden kullandırılan kredilerinin (canlı krediler+karşılık sonrası sorunlu krediler) toplam mevduat+repo'ya oranı yüzde 27'den yüzde 34'e yükselmiştir.

Yurtdışı şubelerden kullandırılanlar hariç, toplam krediler yüzde 42 oranında, sabit fiyatlarla ise yüzde 24 oranında büyümüştür. Canlı krediler yüzde 49 oranında büyümüş, karşılık sonrası sorunlu krediler ise yüzde 42 oranında azalmıştır. Bu gelişmede, yeniden yapılandırma programına göre yeni bir ödeme planına bağlanan sorunlu kredilerin düzenlemelere göre canlı krediler içinde raporlanmasının da önemli bir etkisi olmuştur. Buna bağlı olarak karşılık öncesi sorunlu kredilerin toplam kredilere oranı yüzde 28'den yüzde 16'ya, karşılık sonrası sorunlu kredilerin toplam kredilere oranı ise yüzde 8'den yüzde 3'e gerilemiştir. Finansal Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında 6,1 milyar dolar borç tutarı yapılandırma kapsamına alınmıştır.

Kredi Stoku* (Trilyon TL)

	1999	2000	2001	2002	2003
Toplam krediler**	19.590	29.602	38.812	39.413	56.144
Canlı krediler***	18.607	28.366	35.910	36.762	54.600
Sorunlu krediler (net)****	983	1.236	2.902	2.651	1.544
Sorunlu krediler*****	1.631	3.121	6.421	10.122	8.750
Toplam krediler/GSMH (yüzde)	25	24	22	14	16

* Yurt içindeki şubelerden kullandırılan krediler

** Canlı krediler + karşılık sonrası takipteki krediler

*** Bankacılık sistemi kredileri (mali kesim hariç)

**** Karşılık sonrası takipteki krediler (bankacılık sistemi)

***** Karşılık öncesi takipteki krediler(bankacılık sistemi)

Kredilerin yüzde 92'si Ticaret bankaları tarafından kullandırılmıştır. Özel sermayeli bankalar tarafından kullandırılan kredilerin toplam kredilerdeki payı yüzde 71 olmuştur. Kamusal sermayeli bankaların payı ise yüzde 23 düzeyinde kalmıştır. Ticaret bankaları kredileri cari fiyatlarla yüzde 47, sabit fiyatlarla yüzde 30 oranında büyümüştür. Canlı kredilerdeki artış, cari fiyatlarla yüzde 55, sabit fiyatlarla ise yüzde 36 olmuştur. Canlı kredilerdeki artışın diğer önemli nedeni ise tüketici kredileri ve kredi kartları yoluyla kullandırılan kredilerdeki hızlı artıştır. Nitekim tüketici kredileri cari fiyatlarla yüzde 198, sabit fiyatlarla yüzde 162, kredi kartları yoluyla kullandırılan krediler ise cari fiyatlarla yüzde 60, sabit fiyatlarla yüzde 41 oranında büyümüştür. Tüketici kredileri ve kredi kartlarının canlı kredilere oranı 8 puan artarak yüzde 30'a yükselmiştir. Tüketici kredileri ve kredi kartları yoluyla kullandırılan kredilerin sorunlu kredilere dönen bölümünün karşılık öncesi bu tür kredilere oranı ise yüzde 5'den yüzde 3 düzeyine gerilemiştir.

Ticaret bankaları tarafından kullandırılan toplam kredilerin gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 14 olmuştur. Ticaret bankalarında, sorunlu kredilerin toplam kredilere oranı ise yüzde 31'den yüzde 15'e gerilemiştir.

Mevduat ve Kredi Stoku (Trilyon TL)

	1999	2000	2001	2002	2003
Toplam mevduat	38.576	56.293	103.767	131.018	147.351
-TL mevduat	20.111	30.918	45.035	56.481	75.979
-YP mevduat	18.465	25.375	58.732	74.537	71.372
Toplam mevduat+repo	43.576	62.317	106.560	133.973	150.418
Ticaret bankaları toplam kredileri	17.061	27.146	34.480	34.860	51.398
-Canlı krediler	16.090	25.942	31.671	32.277	49.878
- Sorunlu krediler (karşılık sonrası)	971	1.204	2.808	2.583	1.521
-Sorunlu krediler (karşılık öncesi)	1.603	3.068	6.271	9.972	8.567
Bilgi için:					
Tüketici kredileri ve kredi kartları	2.143	6.695	4.768	7.001	15.212
-Tüketici kredileri	982	4.619	2.323	2.902	8.634
-Kredi Kartları	1.161	2.076	2.445	4.099	6.578
Oranlar (yüzde)					
Toplam mevduat+repo/GSMH	55,7	49,6	60,4	48,7	42,2
Toplam krediler/GSMH	25,0	23,6	22,0	14,3	15,7
Mevd. bank. toplam kredileri/GSMH	21,8	21,6	19,5	12,7	14,4
Tüketici kredileri/GSMH	1,3	3,7	1,3	1,1	2,4

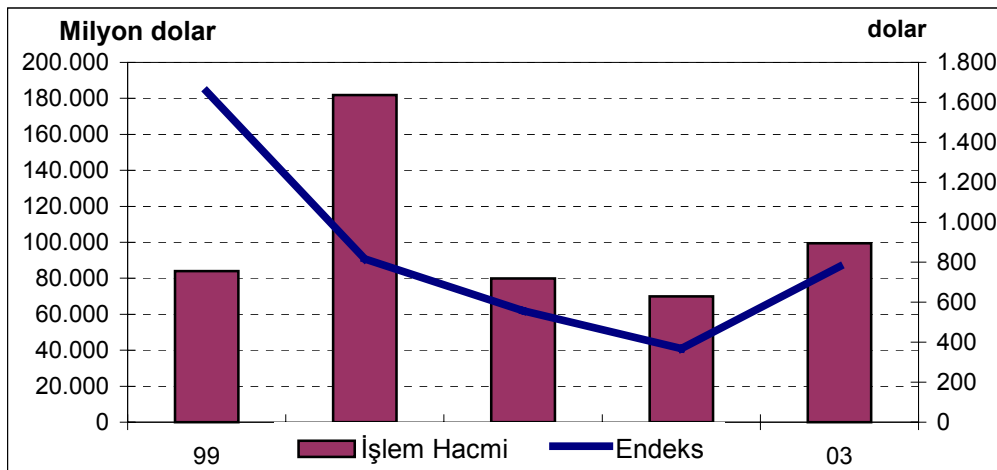
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu verilerine göre, Ticaret bankalarının yurtdışındaki şubelerden kullandırdıkları kredilerin toplamı 5.727 trilyon TL olmuştur. Bu krediler de dahil edildiğinde bankacılık sisteminin toplam (canlı ve karşılık sonrası sorunlu) kredileri 61.871 trilyon TL'sine ulaşmıştır.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Gelişmeler

Yıl sonu itibarıyla, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) endeksi, dolar bazında, son iki yılın aksine artışa geçmiştir. Dolar bazında endeks yüzde 111 artarken, toplam işlem hacmi yüzde 42 oranında genişleyerek 100 milyar dolara yükselmiştir.

İMKB Endeksi (dolar bazında) ve İşlem Hacmi (Milyon dolar)

Ekonomide beklentilerin olumluya dönmesi, TL'nin değer kazanmasına rağmen

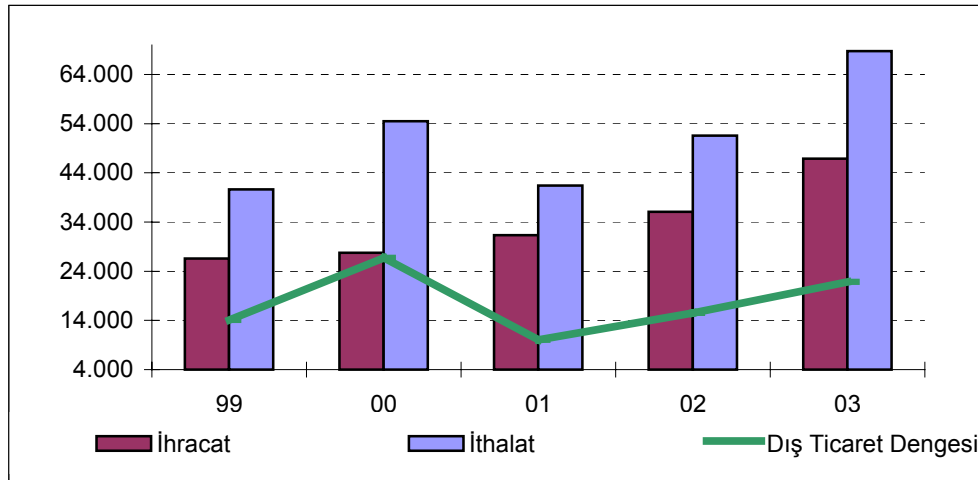
çapraz kurdaki gelişmelerin ihracat performansı üzerinde olumlu etkiye bulunması, nominal faiz oranlarının düşmeye devam etmesi ve özellikle yılın son çeyreğinde iç talepte sınırlı da olsa artış yaşanmaya başlaması Borsa'nın performansını olumlu yönde etkilemiştir.

2003 yılı içinde borsada işlem gören şirketlerin piyasa değeri 34,4 milyar dolardan 95,4 milyar dolara yükselirken; borsada işlem gören şirket sayısı 288'den 285'e düşmüştür. 2003 yılı içinde borsaya 4 yeni şirket girerken, 7 şirket çıkmıştır. Öte yandan 2003 yıl sonu itibarıyla borsada işlem gören 12 bankanın piyasa değeri 24,8 milyar dolarla, toplam piyasa değerinin yüzde 26'sını oluşturmaktadır.

Dış Ticaret Dengesi

2003 yılında hem ihracatta, hem de ithalatta artış eğilimi sürmüştür. Dış ticaret hacmi yüzde 32 oranında genişleyerek 116 milyar dolara yükselmiştir. Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir paya sahip olan, ihracatın önemli bir bölümünün yapıldığı AB'de, euronun başlıca güçlü paralar karşısında değer kazanmasına bağlı olarak euro bölgesinden gelen talep artışı, başlıca yabancı paralar karşısında değer kazanan TL'nin euroya karşı değer kazancının görece olarak daha düşük düzeyde kalması, iç piyasada talep artışının yavaş bir ivmeyle artması, reel ücretlerin yaklaşık olarak aynı düzeyde kalması, verimlilik artışı, ihraç ürünlerinin fiyatlarında iyileşme ihracatı olumlu etkileyen gelişmeler olmuştur.

Dış Ticaret Dengesi (Milyon dolar)

Diğer yandan, ithal mallarının fiyatlarındaki artışa rağmen, TL'nin değer kazanmasına bağlı olarak yurtdışından kullanılan girdilerin ucuzlaması, enflasyonda ve faiz oranlarındaki düşüşe bağlı olarak iç talepteki genişleme ve üretimdeki artışın sürmesi ithalatın büyümesine neden olmuştur.

İhracat yüzde 30 oranında büyüyerek 46,9 milyar dolara, ithalat ise yüzde 33 oranında artarak 68,7 milyar dolara ulaşmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 70'den yüzde 68'e gerilemiştir. İhracatın gayrisafi milli hasılaya oranı yüzde 20 düzeyinde sabit kalırken, ithalatın gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 28'den yüzde 29'a yükselmiştir. Dış ticaret açığı yüzde 41 oranında büyüyerek 21,9 milyar dolara yükselmiştir. Dış ticaret açığının gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 9,2 olmuştur.

On iki aylık ortalamaya göre ihracat miktar endeksi yüzde 22 ve ithalat miktar endeksi yüzde 33 oranında artmış; ihracat fiyat endeksi yüzde 10, ithalat fiyat endeksi ise yüzde 7 oranında yükselmiştir.

Dış Ticaret (Milyar dolar)

	1999	2000	2001	2002	2003
İhracat	26,6	27,8	31,3	36,1	46,9
İthalat	40,7	54,5	41,4	51,6	68,7
Dış ticaret açığı	14,1	26,7	10,1	15,5	21,9
Dış ticaret hacmi	67,3	82,3	72,7	87,6	115,6
Dış ticaret açığı/GSMH	7,5	13,3	6,3	8,7	9,2
İhracat/ithalat	65	51	76	70	68
Fiyat endeksi* (94=100)					
İhracat	92	88	86	84	92
İthalat	91	95	95	94	101
Miktar endeksi* (94=100)					
İhracat	150	167	204	236	288
İthalat	199	265	199	240	320

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü , * Ortalama

Sermaye malları ve ara malı ithalatı yüzde 32, tüketim malları ithalatı ise yüzde 50 oranında artmıştır. Ara malları ithalatı toplam ithalatın yüzde 72'sini oluşturmuştur. Sektörler itibariyle, imalat sanayii ithalatı toplam ithalatın yüzde 80'ini oluşturmuştur. İmalat sanayiinde ağırlıklı paya sahip olan alt sektörler, makina, kara taşıtları, demir çelik, kimya sektörleridir. Madencilik sektörü payı yüzde 16 oranında paya sahiptir. 2003 yılında petrol ithalatı yüzde 17 oranında artarak 4,8 milyar dolar olmuştur.

İhracatın yüzde 51'ini tüketim malları, yüzde 39'unu ara malları, yüzde 9'unu sermaye malları oluşturmuştur. Sektörler itibariyle ihracatın dağılımında imalat sanayiinin payı yüzde 93, tarımın payı ise yüzde 5 olmuştur. İmalat sanayiinde, tekstil, kara taşıtları, demir çelik, makina ağırlıklı paya sahip alt sektörlerdir.

Mal Grupları İtibariyle Dış Ticaret, 2003

	İhracat			İthalat		
	Milyon dolar	Yüzde değ.	Yüzde pay	Milyon dolar	Yüzde değ.	Yüzde pay
Sermaye malları	4.308	57,2	9,2	11.222	32,1	16,3
Ara malları	18.372	25,5	39,2	49.536	32,3	72,1
Tüketim malları	23.909	29,0	51,0	7.511	50,0	10,9
Diğer	288	92,0	0,6	466	-23,7	0,7
Toplam	46.878	30,0	100,0	68.734	33,3	100,0

Dış ticarete OECD ülkeleri yüzde 65 oranında bir paya sahiptir. AB ülkelerinin payı yüzde 52'dir. Gümrük Birliği Anlaşması'ndan sonra hızla Türkiye'nin aleyhine dönen AB ülkeleri ile dış ticaret dengesi 2002 yılında 4,9 milyar dolar açık verirken 2003 yılında 7,1 milyar dolar açık vermiştir. AB ülkelerinin ithalattaki payı yüzde 46, ihracattaki payı ise yüzde 52'dir.

Dış ticaret hacminde, Almanya yüzde 16 oranındaki pay ile ilk sırayı almıştır. Bu ülkeyi yüzde 8 ile İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri, yüzde 7 ile İtalya ve yüzde 6

ile Fransa izlemektedir. Almanya'ya yapılan ihracat toplamın yüzde 16'sını, bu ülke-den yapılan ithalat ise toplamın yüzde 14'ünü oluşturmuştur.

Ülke Grupları İtibariyle Dış Ticaret, 2003

	İhracat			İthalat			İhracat - İthalat
	Milyon dolar	Yüzde değ.	Yüzde pay	Milyon dolar	Yüzde değ.	Yüzde pay	Milyon dolar
OECD	30.263	28	65	43.544	32	63	-13.281
AB	24.350	32	52	31.495	35	46	-7.145
EFTA	533	30	1	3.355	34	5	-2.822
Diğer	5.380	15	11	8.693	22	13	-3.313
Ser. Bölge	1.893	32	4	586	2	1	1.307
OECD dışı	14.722	33	31	24.604	37	36	-9.882
Avrupa	4.680	36	10	8.818	39	13	-4.138
Afrika	2.111	24	5	3.244	20	5	-1.133
Amerika	255	6	1	1.070	81	2	-815
Ortadoğu	5.037	41	11	4.334	18	6	703
Diğer	2.639	25	6	7.138	52	10	-4.499
Toplam	46.878	30	100	68.734	33	100	-21.856

Ödemeler Dengesi

2003 yılında cari işlemler açığı bir önceki yıla göre yüzde 334 oranında genişleyerek 6,6 milyar dolara ulaşmıştır. Cari işlemler açığının gayri safi milli hasılaya oranı 2 puan artarak yüzde 2,8'e yükselmiştir. Ekonomik faaliyetlerdeki büyüme yanında, doların euro karşısındaki reel olarak değer kaybetmesi ve kaynağı sınıflandırılmayan döviz girişleri 2003 yılında ödemeler dengesini etkileyen başlıca faktörler olmuştur. Bu arada, uzun bir aradan sonra Türkiye, Uluslararası Para Fonu'na net ödemede bulunmuştur.

Cari işlemler açığının büyümesine en önemli etki, mal dengesindeki açığın büyümesinden gelmiştir. Nitekim, bavul ticareti de dahil mal ticareti açığı yüzde 65 oranında artarak 13,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bavul ticareti 4 milyar dolar düzeyinde yaklaşık olarak aynı kalmıştır. Bu arada, altın ithalatı yüzde 84 oranında artarak 2,6 milyar dolar olmuştur.

Cari İşlemler Dengesi (Milyon dolar)

	2000	2001	2002	2003
Cari işlemler dengesi	-9.819	3.390	-1.522	-6.609
-Mal dengesi	-22.410	-4.543	-8.337	-13.721
-İhracat(fob)	30.721	34.373	40.124	51.021
-İthalat(fob)	-53.131	-38.916	-48.461	-64.742
-Hizmetler dengesi(net)	11.368	9.130	7.879	10.516
-Turizm gelirleri(net)	7.636	8.090	6.599	11.090
-Yatırım dengesi(net)	-4.002	-5.000	-4.554	-5.427
-Doğrudan yatırımlar	89	52	-86	-268
-Portföy yatırımları	-434	-694	-835	-1.207
-Diğer yatırımlar	-3.657	-4.358	-3.633	-3.952
-Faiz ödemeleri	-4.825	-5.497	-4.417	-4.586
-Cari transferler	5.225	3.803	3.490	2.023
-İşçi gelirleri	4.560	2.786	1.936	729

Hizmetler dengesi fazlasındaki büyüme cari işlemler dengesi açığını sınırlandırmıştır. Hizmetler dengesi fazlası yüzde 34 oranında artmış ve 10,5 milyar dolar olmuştur. Burada en büyük katkısı yüzde 68 oranında büyüyen ve 11,1 milyar dolar olan net turizm gelirleri yapmıştır. Cari transferler işçi dövizlerindeki azalışa bağlı olarak yüzde 42 oranında küçülmüş ve cari işlemler dengesine 2 milyar dolarlık katkıda bulunmuştur. Diğer yandan, yatırım gelirleri dengesi açığı 4,6 milyar dolardan 5,4 milyar dolara yükselmiştir. Yatırım gelirleri dengesi altında yer alan en önemli kalem olan faiz giderleri 4,4 milyar dolardan 4,6 milyar dolara yükselmiştir.

Cari işlemler açığındaki hızlı büyüme sermaye girişindeki artış ve net hata ve noksan kalemleri sayesinde kolaylıkla finanse edilmiştir. 2002 yıl sonu itibarıyla 1,2 milyar dolar olan sermaye girişi 2003 yılında 5,6 milyar dolara yükselmiştir. Net hata ve noksan kalemi ise 2002 sonundaki 149 milyon dolardan 2003 sonunda 5,1 milyar dolara yükselmiştir.

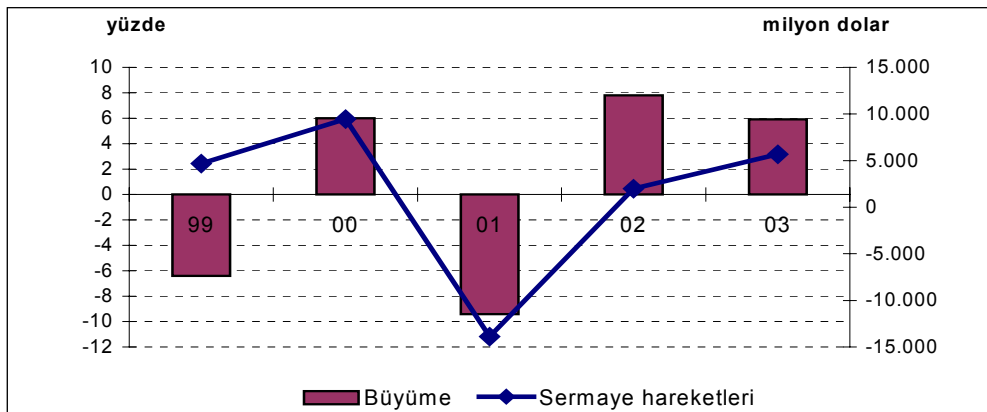
Portföy yatırımlarındaki büyüme yanında, özellikle bankacılık sisteminin yurtdışındaki borçlanmasının da etkisiyle kaynak girişi artmıştır. Portföy hesabı yoluyla 2002 yılında 593 milyon dolar çıkış olurken 2003 yılında 2,2 milyar dolar giriş gerçekleşmiştir. Diğer yatırımlar bölümünde, varlıklar 151 milyon dolar, yükümlülükler ise 3,9 milyar dolar azalmıştır. Öte yandan, net doğrudan yabancı sermaye girişleri 863 milyon dolardan 76 milyon dolara gerilemiştir.

Sermaye ve Finans Hesapları (Milyon dolar)

	2000	2001	2002	2003
Sermaye ve finans hesapları	9.584	-14.643	1.161	5.597
-Sermaye hesabı(net)	0	0	0	0
-Finans hesabı(net)	9.584	-14.643	1.161	5.597
-Doğrudan yatırımlar(net)	112	2.769	863	76
-Portföy yatırımları(net)	1.022	-4.515	-593	2.235
-Diğer yatırımlar(net)	8.450	-12.897	891	3.286
-Net hata ve noksan	-2.762	-1.671	149	5.109
Genel denge	-2.997	-12.924	-212	4.097
-IMF kredileri	3.351	10.230	6.365	-50
-Resmi rezervler	-354	2.694	-6.153	-4.047

2003 yılında dikkati çeken en önemli gelişme kaynağı belli olmayan kaynak hareketlerinden sağlanan 5,1 milyar dolar tutarındaki giriştir. Net hata noksan kalemi yoluyla sağlanan bu kaynak bugüne kadar gerçekleşen en büyük giriş olmuştur.

Sermaye Hareketleri ve Büyüme

Net hata ve noksan kaleminin etkisiyle genel denge 4,1 milyar dolar fazla vermiş, IMF'ye dönük kredi geri ödemelerinden sonra resmi rezervler 4 milyar dolar artmıştır. 2002 yılında IMF'den net olarak 6,4 milyar dolar kredi kullanan Türkiye, 1998 yılından sonra ilk kez, 50 milyon dolar tutarında net ödeme yapmıştır.

Dış Borç Stoku

Dış borç stoku, 2002 yılına göre yaklaşık 16,4 milyar dolar artarak 147 milyar dolara yükselmiştir. Orta ve uzun vadeli dış borç stoku 9,8 milyar dolar, kısa vadeli dış borç stoku ise 6,5 milyar dolar artmıştır. Dış borç stokundaki artışa rağmen, gayri safi milli hasılda dolar bazında gerçekleşen daha hızlı büyüme nedeniyle borç stokunun gayri safi milli hasılaya oranı 11 puan azalarak yüzde 62'ye gerilemiştir. Orta ve uzun vadeli borçların gayri safi milli hasılaya oranı 12 puan azalarak yüzde 52'ye gerilerken, kısa vadeli borçların oranı ise 1 puan artarak yüzde 10'a yükselmiştir. Toplam borç stokunun yüzde 48'i kamu kesimine, yüzde 17'si Merkez Bankası'na aittir. Banka sistemi borç stoku içinde yüzde 9 oranında, banka dışı kesimler ise yüzde 27 oranında paya sahiptir. Kamu kesimi borçlarının (Merkez Bankası hariç) gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 27'den yüzde 20'ye gerilemiştir. Orta ve uzun vadeli borç stoku içinde, kamu kesiminin (Merkez Bankası hariç) borçları 7,4 milyar dolar artarak 70,3 milyar dolara yükselmiştir. Özel kesimin borç stoku da yaklaşık olarak 2,3 milyar dolar artmıştır.

Dış Borç Stoku (Milyar dolar)

	1999	2000	2001	2002	2003
Orta ve uzun vadeli	80,1	90,3	97,7	114,5	124,3
Kamu	42,4	47,7	46,3	63,9	70,3
Merkez Bankası	10,3	13,4	23,8	20,3	21,5
Özel	27,4	29,2	27,7	30,2	32,5
Bankalar	4,8	4,6	3,2	3,0	3,1
Kısa vadeli	22,9	28,3	16,4	16,4	22,9
Merkez Bankası	0,7	0,7	0,6	1,7	2,9
Bankalar	13,2	16,9	8,0	6,3	9,7
Diğer sektörler	9,1	9,7	7,6	8,4	10,4
Toplam	102,9	118,6	113,9	130,9	147,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı *Geçici

Orta ve uzun vadeli dış borç stokunun 43 milyar doları resmi kreditorlere, 82 milyar doları ise özel kreditorlere aittir. Resmi kreditorler içinde en büyük pay 33 milyar dolarla Uluslararası Para Fonu'nun da dahil olduğu uluslararası kuruluşlar kalemine aittir. Özel kreditorlere olan borçların, 30 milyar doları ticari bankalardan, 28 milyar doları ise tahvil ihracı yoluyla sağlanmıştır.

2003 Yılında Bankacılık Sisteminde Gelişmeler

Bilançodaki gelişmeler

2003 yılı sonunda Türkiye’de faaliyet gösteren banka sayısı 50 olmuştur. Banka sayısı 2002 yılına göre 4 azalmıştır. Faaliyet gösteren bankaların 36 tanesi mevduat bankası, 14 tanesi ise mevduat kabul etmeyen bankalardır.

Bankalarda çalışan sayısı 123 bin, bankaların şube sayısı ise 6 bin civarındadır. Hem çalışan hem de şube sayısında son dönemde yaşanan düşüş önemli ölçüde yavaşlamıştır.

Toplam aktifler 250.000 trilyon TL’ye ulaşmıştır. Dolar bazında toplam aktifler 179 milyar dolar olmuştur. Toplam aktiflerin gayri safi milli hasılaya oranı 2002 yılı sonunda yüzde 78’den 2003 Eylül’de yüzde 67’ye gerilmiş, 2003 yılı sonunda ise yüzde 70 olmuştur.

Ticaret bankalarının toplam aktiflerinin sektör içindeki payı yüzde 96 olmuştur. Kamu sermayeli ticaret bankalarının toplam aktifler içindeki payı yüzde 33, özel sermayeli ticaret bankalarının payı ise yüzde 57’dir.

Toplam aktiflere göre ilk beş bankanın aktif ve mevduat payı artmış, kredi payı azalmıştır. İlk on bankanın piyasa payları artmıştır.

TL kalemlerin hem aktif hem de pasif içindeki payı artmıştır. TL kalemlerin toplam aktifler içindeki payı yüzde 61, toplam pasifler içindeki payı ise yüzde 57’dir. Döviz endeksli kıymetler hariç olmak üzere, bilanço içi döviz aktifleri ve döviz pasifleri arasındaki fark 2002 sonunda 5,3 milyar dolardan 2003 sonunda 7,2 milyar dolara yükselmiştir.

Toplam aktifler içinde menkul kıymetler portföyü ve kredilerin payı artmış, duran aktiflerin payı azalmıştır. Karşılık öncesi takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yüzde 19’dan yüzde 12’ye gerilemiştir. Takipteki kredilerin yüzde 89’u için karşılık ayrılmıştır.

Toplam mevduat kaynakların yüzde 64’ünü oluşturmuştur. TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı hızlı bir artış göstermiştir. Yurtdışından borçlanma imkanlarının iyileşmesine bağlı olarak mevduat dışı kaynaklar da büyümüştür.

Özkaynaklar yüzde 38 oranında artarak 35.538 trilyon TL’ye ulaşmıştır. Özkaynakların toplam aktiflere oranı 2 puan artışla yüzde 14,2’ye yükselmiştir. Özkaynakların büyümesinde kar hacmindeki iyileşmenin de olumlu katkısı olmuştur. Kar hacmi yüzde 138 oranında artmıştır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesindeki bankalar hariç tutulduğunda ise kar hacmindeki artış yüzde 32 olmuştur. Özkaynaklardaki artış yanında duran aktiflerin azalmasına bağlı olarak serbest özkaynaklarda iyileşme sürmüştür.

Bankacılık Sistemini Yakından İlgilendiren Düzenlemeler

İcra ve İflas Kanunu

Kanunda yapılan değişiklikler ile tahsilatın hızlandırılması ve kötü niyetli borçluların İcra ve İflas Kanunu’nda yapılan değişiklikler ile alacakların takiplerinin uzamasına ve

sürüncemede kalmasına neden olan davranışların önlenmesine yönelik olarak olumlu adımlar atılmıştır. Böylece ekonomik varlıkların değerinde büyük kayıplara neden olan takip hukuku uygulamasının verimsiz prosedürlerden arındırılması önemli ölçüde sağlanmıştır.

Buna karşılık, İcra ve İflas Kanunu'ndaki son değişiklikler ile "sermaye şirketlerinin uzlaşa yoluyla yeniden yapılandırılması" hükümleri eklenmiştir. İlk kez yapılan bu düzenlemelerden kötü niyetli borçluların yararlanma girişimlerinin önlenmesi açısından uygulamanın dikkatle izlenmesi gerekmektedir.

Bankalar Kanunu

Bankaların kaynaklarının bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde kullanıldığı tespit edilen ve hakkında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi veya bankacılık faaliyetini yapma ve mevduat kabul etme izinlerinin kaldırılması ve iflâs yoluyla tasfiyelerine karar verilen bankalardan olan alacakların takibinin hızlandırılması, bu bankaların hâkim ortakları, yönetici ve diğer yakınları ve bunların geçersiz muvazaalı işlemleri ile üçüncü kişilerin mülkiyetine ve kullanımına geçirilen tüm mal ile hak ve alacaklarının daha emin, hızlı ve istikrarlı takibinin sağlanması amacıyla Kanunda değişiklikler yapılmıştır.

Tüketicinin Korunması Kanunu

Tüketici Kanunu'nda Avrupa Birliği düzenlemelerine uyum sağlanmasına yönelik değişiklikler yapılırken kredi kartları ve tüketici kredileri nedeniyle borçlarını ödememiş veya ödeyememiş müşterilere, geçmişe yönelik olmak üzere faiz oranlarına sınırlama getirilmek ve ek süre vermek suretiyle ödeme kolaylığı getirilmiş ve bireysel müşterilerin borçlarına yapılandırma sağlanmıştır. Kanunda yapılan değişiklikler ile temerrüt faizine sınırlama getirilmiş, sabit faiz uygulaması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca, kredilerin erken kapatılması durumunda müşteriden bankanın uğrayacağı zararın kısmen de olsa talep edilmesi yasaklanmıştır.

Enflasyon Muhasebesine Geçiş

Enflasyondan arındırılmış net gelirler üzerinden vergilendirilme yapılmasına imkan sağlayan Kanun'a ilişkin çalışmalar 2003 yılında tamamlanmış ve 2005 yılından itibaren uygulanmak üzere Şubat 2004 tarihinde Meclis'te kabul edilmiştir.

Aracılık Maliyetlerinin Düşürülmesi

Finansal işlemlerde aracılık maliyetinin düşürülmesi amacıyla vergisel düzenlemelere ilişkin ilk kez somut adımlar atılmıştır. Buna göre, kredi işlemlerinden damga vergisi kaldırılmıştır. Ayrıca, vadeli mevduat açılmasından alınan özel işlem vergisi ile mevduat faizleri üzerinden alınan savunma sanayi destekleme kesintileri de kaldırılmıştır.

Kayıtdışılık İle Mücadele

Kayıtdışılık ile mücadeleye daha fazla önem atfedilmektedir. Bu çerçevede, belli miktarı aşan ödemelerin finansal sektör üzerinden geçmesini zorunlu kılan bir düzenleme yapılmıştır.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Uygulaması

Tasarruf mevduatı sigorta prim kesintilerinin hesaplanmasında riski de içeren bir düzenleme yapılmıştır.

Finansal Yeniden Yapılandırma Programı

Finansal Yeniden Yapılandırma Programında (FYYP) uygulama devam etmiştir. Nisan 2004 itibariyle 217 (34 grup) büyük ölçekli firma, 106 küçük ölçekli firma olmak üzere toplam 323 firma FYYP kapsamına alınmıştır. Kapsama alınan toplam borç tutarı 6,1 milyar dolardır. Bunlardan büyük ölçekli 198 firma (25 grup) ve küçük ölçekli 77 firma olmak üzere toplam 259 firma ile Finansal Yeniden Yapılandırma Sözleşmesi bağitlanmıştır. Yeniden yapılandırılan borç tutarı 5,6 milyar dolardır. FYYP kapsamına alınan borçların yüzde 90'u yeniden yapılandırılmıştır. FYYP kapsamına alınmış firmalardaki istihdam 37.013'ü büyük ölçekli, 10.643'ü küçük ölçekli firmalarda olmak üzere toplam 47.656'dır. Bu firmaların toplam ihracat hacmi 783 milyon dolar, ciroları 3 katrilyon TL, toplam aktif büyüklüğü ise 7,7 katrilyon TL'dir.

Piyasa Yapıcılığı

Devlet iç borçlanma senetlerine yönelik piyasayı derinleştiren ve tüm katılımcı bankaların yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlayan güçlendirilmiş bir piyasa yapıcılığı sistemi uygulanmıştır. Sistem ile borç yönetiminde etkinliğin artırılması, Devlet Borçlanma Senetleri İkincil Piyasası'nda likiditenin artırılması, piyasa yapıcısı bankalara gerek birincil piyasalarda gerekse de para piyasalarında sağlanacak ayrıcalıklarla sistemin etkinliğinin sürekli kılınması amaçlanmıştır.

TRLIBOR

Türkiye'de gerek bankaların kendi aralarında yaptıkları işlemlerde, gerekse müşterileri ile yaptıkları işlemlerde esas alınabilecek bir referans faiz oranının (TRLIBOR) tespit edilmesine ilişkin uygulamaya 13 banka ile devam edilmiştir. TRLIBOR, gecelik ortalama bileşikte yüzde 45,9, 12 aylıkta ise yüzde 47,2 olmuştur.

Basel ve Risk Yönetimi

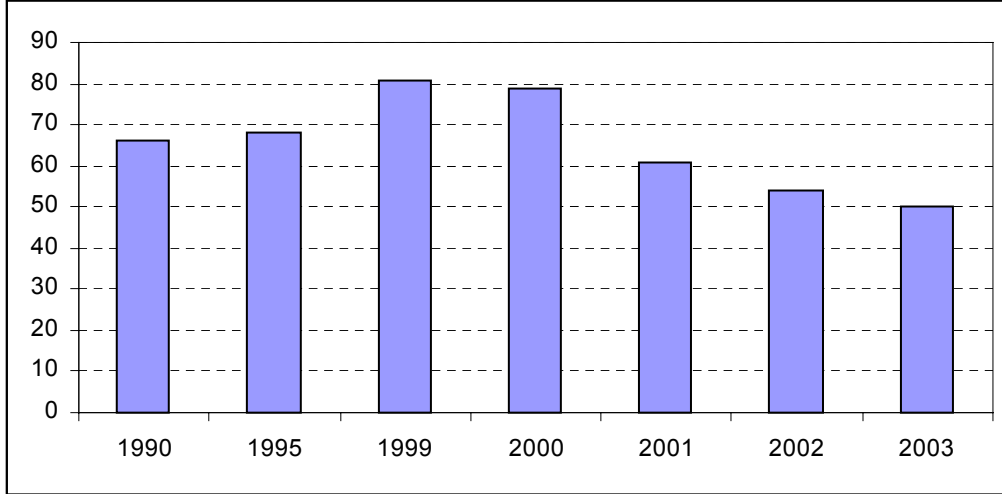
Basel Komite'nin sermaye yeterliliğine ilişkin yeni düzenlemesi (Basel-II) hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, söz konusu düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla Birliğimiz üyesi bankaların temsilcileri ile (BDDK) Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi yetkililerinin katılımıyla Basel II Yönlendirme Komitesi oluşturulmuştur. Mart 2003 tarihinden itibaren faaliyetini sürdürmekte olan Komitenin en önemli çalışmasından biri de Basel-II'ye geçiş sürecinin etkin bir şekilde planlanmasına yönelik olarak banka görüşleri alınmak suretiyle "Basel-II'ye Geçişe İlişkin Yol Haritası"nın hazırlanması olmuştur. Rapor BDDK tarafından kamuoyuna açıklanmıştır.

2003 Yılında Türk Bankacılık Sistemi

Banka ve şube sayısı

Bankacılık sisteminde, banka ve şube sayısında 2000 yılında başlayan gerileme 2003 yılında da devam etmiştir. 2003 yılında banka sayısı 4 azalarak 50'ye gerilemiştir. Bu bankaların hepsi Ticaret bankaları grubuna aittir. Özel sermayeli Ticaret bankaları ve yabancı sermayeli Ticaret bankaları gruplarından ikişer banka kapanmıştır.

Banka Sayısı (1990-2003)

Banka sayısındaki azalmanın nedeni özel sermayeli Ticaret bankaları grubunda bulunan Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.'nin¹ bankacılık yapma ve mevduat kabul etme yetkisinin kaldırılması, Fiba Bank A.Ş.'nin² Finans Bank A.Ş.'ye devredilmesi, Türkiye'de şube açan yabancı bankalardan ING Bank N.V.³ ve Credit Suisse First Boston Bank'ın⁴ tasfiye edilmesidir.

Toplam şube sayısı 140 azalarak 5.966'ya gerilemiştir. Kapanan bu şubelerin 138 tanesi Ticaret bankaları grubuna, iki tanesi de mevduat kabul etmeyen bankalar grubuna aittir. 2003 yılı sonu itibarıyla, sadece yabancı sermayeli Ticaret bankalarının şube sayıları artmıştır.

¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun, 3.7.2003 tarih ve 1085 sayılı kararı.

² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun, 3.4.2003 tarih ve 1023 sayılı kararı.

³ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun, 1.5.2003 tarih ve 1037 sayılı kararı.

⁴ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun, 11.9.2003 tarih ve 1127 sayılı kararı.

Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı*

	2001		2002		2003	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Ticaret bankaları	46	6.889	40	6.087	36	5.949
Kamu bankaları	3	2.725	3	2.019	3	1.971
Özel bankalar	22	3.523	20	3.659	18	3.594
Fondaki bankalar	6	408	2	203	2	175
Yabancı bankalar	15	233	15	206	13	209
Mevduat kabul etm. b.	15	19	14	19	14	17
Kamu bankaları	3	4	3	4	3	4
Özel bankalar	9	12	8	12	8	10
Yabancı bankalar	3	3	3	3	3	3
Toplam	61	6.908	54	6.106	50	5.966

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

Personel sayısı

Bankacılık sisteminde çalışan sayısındaki gerileme 2003 yılında önemli ölçüde yavaşlamıştır. 2000-2002 döneminde sektörde çalışan personel sayısı toplam 50.717 kişi azalmıştır. 2003 yılında ise personel sayısı 2002 yılına göre 22 azalarak 123.249 olmuştur. 2003 yılında çalışan sayısı kamusal sermayeli Ticaret bankalarında 2.164, Fon bankalarında 1.368, mevduat kabul etmeyen bankalarda 300 kişi azalırken, özel sermayeli Ticaret bankalarında çalışan sayısı 3.745, yabancı bankalarda 65 kişi artmıştır. Banka çalışanlarının yüzde 96'sı Ticaret bankaları, yüzde 4'ü mevduat kabul etmeyen bankalar tarafından istihdam edilmiştir. Bankacılık sektöründe personelin yüzde 31'i kamusal sermayeli Ticaret bankalarında, yüzde 57'si ise özel sermayeli Ticaret bankalarında çalışmaktadır.

Bankacılık Sisteminde Çalışanlar

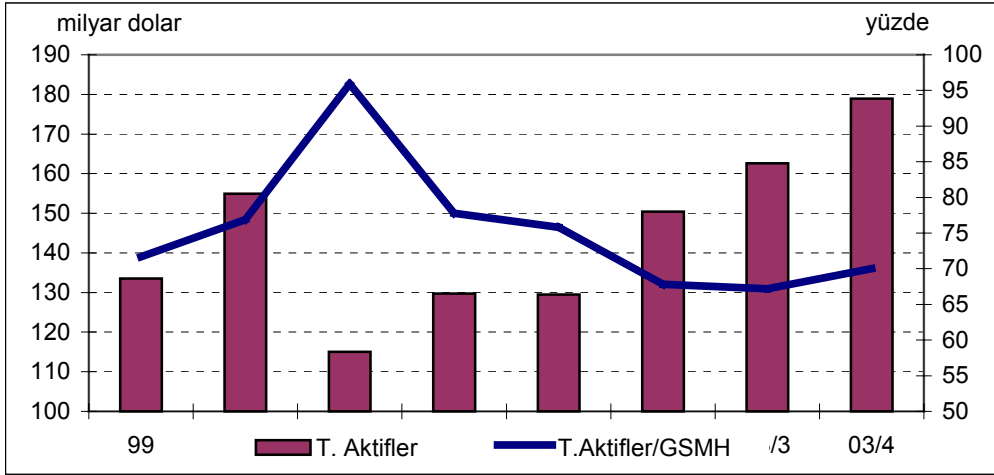
	2001	2002	2003
Ticaret bankaları	132.274	118.329	118.607
Kamu bankaları	56.108	40.158	37.994
Özel bankalar	64.380	66.869	70.614
Fondaki bankalar	6.391	5.886	4.518
Yabancı bankalar	5.395	5.416	5.481
Mevduat kabul etmeyen bankalar	5.221	4.942	4.642
Kamu bankaları	4.322	4.174	3.882
Özel bankalar	822	691	683
Yabancı bankalar	77	77	77
Toplam	137.495	123.271	123.249

Banka, şube ve personel sayısı, üç yıldır devam eden azalmanın sonucunda 1980'lerdeki düzeylerine gerilemiştir. Nitekim, 2003 sonu itibarıyla banka sayısı 1985'ten, şube sayısı 1980'den, personel sayısı ise 1977'den bu yana gerçekleşen en düşük düzeye gerilemiştir. 2000 yılından bu yana banka, şube ve personel sayılarındaki gerilemede; 1999 yılında banka sisteminde uygulanmaya başlanan yeniden yapılandırma programına göre mali bünyesi zayıflayan bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi, kamu bankalarında yeniden yapılandırma uygulaması, banka kaynaklarının küçülmesi yanında bankaların maliyet tasarrufu sağlaması yönündeki çabaları etkili olmuştur.

Bilanço büyüklüğü

Aralık 2003 itibariyle, toplam aktifler 2002 yıl sonuna göre yüzde 17 artarak 249,8 katrilyon TL'ye (179 milyar dolar) yükselmiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı, 2002 yılındaki yüzde 78'den yüzde 70'e düşmüştür. Öte yandan, toplam aktiflerin milli gelire oranı ilk üç çeyrekte düzenli olarak gerilemiş ve Mart 2003 itibariyle yüzde 76, Haziran 2003 itibariyle yüzde 68, Eylül 2003 itibariyle yüzde 67 olarak gerçekleşikten sonra, son çeyrekte yeniden yükselerek Aralık 2003 itibariyle yüzde 70 düzeyine ulaşmıştır.

Toplam Aktifler ve Toplam Aktiflerin Milli Gelire Oranı (1999-2003)

Banka bilançolarındaki artışın başlıca nedenleri, ekonomik faaliyete ve piyasa istikrarına yönelik olumlu beklentilerin sürmesi, bu beklentilerin ve TL'nin yabancı paralar karşısında değer kazanmasının da etkisiyle özellikle TL mevduatta görülen büyüme ve kar hacmindeki artışa bağlı olarak özkaynakların artmasıdır. Sistemin kaynaklarındaki bu artış, aktifte menkul değerler cüzdanı ve kredilerde de artışa yol açmıştır.

Türk Bankacılık Sistemi, Aralık 2003

	Trilyon TL	Milyon dolar	Yüzde değ. (TL)	Yüzde değ. (dolar)
Ticaret bankaları	239.485	171.886	18	39
Kamu bankaları	83.134	59.668	23	44
Özel bankalar	142.271	102.112	19	40
Fondaki bankalar	7.136	5.122	-23	-10
Yabancı bankalar	6.943	4.983	5	23
Mevduat kabul etmeyen bankalar	10.265	7.367	9	28
Toplam	249.750	179.253	17	38

Kaynak: TBB

Ticaret bankaları grubunda, kamusal sermayeli bankalar yüzde 23, özel sermayeli bankalar yüzde 19 ve yabancı sermayeli bankalar yüzde 5 oranında büyürken; Fondaki bankalar yüzde 23 oranında küçülmüştür. Mevduat kabul etmeyen bankalar ise yüzde 9 oranında büyümüştür.

Sektör payları

Toplam aktiflerin Ticaret bankaları ve mevduat kabul etmeyen bankalar arasındaki dağılımı değişmemiştir. Ticaret bankalarının payı yüzde 96 olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık Ticaret bankaları grubunda yer alan kamusal sermayeli bankaların payı yüzde 32'den yüzde 33'e, özel sermayeli bankaların payı yüzde 56'dan yüzde 57'ye yükselmiş, Fondaki bankaların payı ise yüzde 4'den yüzde 3'e gerilemiştir. Yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 3 düzeyinde sabit kalmıştır.

Grupların Sektör Payları (yüzde)

	T. aktifler		T. mevduat		T. krediler	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Ticaret bankaları	96	96	100	100	89	91
Kamu bankaları	32	33	34	38	17	18
Özel bankalar	56	57	58	57	65	67
Fondaki bankalar	4	3	5	3	3	1
Yabancı bankalar	3	3	2	2	4	4
Mevduat kabul etm. b.	4	4	-	-	11	9

Toplam mevduat içinde özel sermayeli bankaların payı 1 puan azalarak yüzde 57'ye, Fon'a devredilen bankaların payı ise 2 puan azalarak yüzde 3'e gerilemiştir. Kamusal sermayeli bankaların payı ise 4 puan artarak yüzde 38'e yükselmiştir. Toplam mevduatın dağılımında, yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 2 düzeyinde sabit kalmıştır.

Toplam krediler içinde Ticaret bankaları grubunda yer alan Fondaki bankaların payı 2 puan azalarak yüzde 1'e gerilemiştir. Özel sermayeli bankaların payı 2 puan artarak yüzde 67'ye, kamusal sermayeli bankaların payı ise 1 puan artarak yüzde 18'e yükselmiştir. Yabancı sermayeli bankaların payı ise yüzde 4 düzeyinde sabit kalmıştır. Mevduat kabul etmeyen bankaların payı ise 2 puan azalarak yüzde 9'a gerilemiştir.

Yoğunlaşma

Aktif büyüklüğüne göre ilk beş bankanın sektör aktif payı yüzde 60, mevduat payı yüzde 62, kredi payı ise yüzde 54 olmuştur. İlk on bankanın ise sektör aktif payı yüzde 82, mevduat payı yüzde 86 ve kredi payı yüzde 75 olmuştur. İlk beş bankanın toplam aktifler ve mevduat içindeki payı artarken, kredilerdeki payı gerilemiştir. İlk on bankanın toplam aktifler ve kredi içindeki payı artarken, mevduat payı değişmemiştir.

Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma (yüzde)*

	1999	2000	2001	2002	2003
İlk beş banka					
T. aktif	46	48	56	58	60
T. mevduat	50	51	55	61	62
T. krediler	42	42	49	55	54
İlk on banka					
T. aktif	68	69	80	81	82
T. mevduat	69	72	81	86	86
T. krediler	73	71	80	74	75

* Toplam aktiflere göre

Son beş yılda sektör içerisinde ilk beş ve on bankanın payı önemli ölçüde artmıştır. Nitekim, ilk beş bankanın toplam aktiflerdeki payı 1998 yılında yüzde 44 iken 2003 yılında yüzde 60'a yükselmiştir. İlk on bankanın toplam aktiflerdeki payı ise aynı dönem itibarıyla yüzde 68'den yüzde 82'ye yükselmiştir. Aynı eğilim toplam mevduat ve kredilerde de gerçekleşmiştir.

2003 yılı toplam aktif büyüklüğüne göre, ilk beş banka arasında 1 kamusal sermayeli, 4 özel sermayeli, ilk on banka arasında ise 3 kamusal sermayeli, 7 özel sermayeli banka bulunmaktadır. Aktif büyüklüğü 10-20 milyar dolar arasında 4 banka (2 tanesi kamusal sermayeli, 2 tanesi özel sermayeli), 20-30 milyar dolar arasında 2 özel sermayeli, 30 milyar doların üzerinde ise 1 kamusal sermayeli banka bulunmaktadır.

Banka Büyüklükleri

Milyar dolar →	+0-1		1-2		2-5		5-10		10-20		20-30		30+
	99	03	99	03	99	03	99	03	99	03	99	03	03
Sayı													
Mevd. b.	37	18	10	3	7	7	6	1	4	4	1	2	1
Kamu					1		1		1	2	1		1
Özel	15	6	6	2	5	5	5	1	3	2		2	
Yabancı	17	12	1		1	1							
Fon	5		3	1	1	1							
Mev. kab. etm. ban.	17	11	1	2	1	1							
Toplam	54	29	11	5	8	8	6	1	4	4	1	2	1

Bilanço TL-YP Yapısı ve “YP Aktifler-YP Pasifler”

Aralık 2003 itibarıyla, 2002 yılı sonuna göre TL aktifler yüzde 33 oranında büyümüş, YP aktifler ise yüzde 1 oranında küçülmüştür. Buna karşılık TL pasifler yüzde 34, yabancı para pasifler ise yüzde 1 oranında artmıştır. Bilanço içinde YP aktiflerin payı yüzde 46'dan yüzde 39'a, YP pasiflerin payı ise yüzde 50'den yüzde 43'e gerilemiştir.

Bilanço İçinde Yabancı Para ve “YP Aktifler-YP Pasifler”^(*)

	YP aktifler Yüzde pay		YP pasifler Yüzde pay		YP aktifler-YP pasifler Milyar dolar	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Ticaret bankaları	46	39	50	43	-5,4	-7,5
Kamu bankaları	33	26	34	27	-0,6	-0,6
Özel bankalar	54	48	59	53	-3,9	-5,1
Fondaki bankalar	37	11	52	39	-0,8	-1,4
Yabancı bankalar	53	44	56	50	-0,1	-0,3
Mevduat kabul etm. b.	52	46	49	42	0,2	0,3
Sektör	46	39	50	43	-5,3	-7,2

^(*) Yukarıda yer alan tabloda kullanılan “Yabancı Para Aktifler-Yabancı Para Pasifler” tanımı sadece bilanço içi döviz varlıkları ve döviz yükümlülüklerini içermektedir. Bu nedenle, bu tanım “Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı Standart Rasyosu”nda yer alan “Net Genel Pozisyon” tanımından farklıdır. Dolayısıyla raporda yer alan tanım dövizle endeksli krediler ile bilanço dışı döviz varlık ve yükümlülüklerini içermemektedir. Yapılacak değerlendirmelerde bu hususun dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

“YP aktifler-YP pasifler” tanımı içinde döviz endeksli varlık ve yükümlülükler yer almamaktadır. Bilanço içi döviz aktifleri ve döviz pasifleri arasındaki fark 2002 sonunda 5,3 milyar dolardan 2003 sonunda 7,2 milyar dolara yükselmiştir.

BDDK tarafından döviz endeksli varlık ve yükümlülükler dahil edilerek yapılan hesaplamalara göre 2003 sonu itibarıyla sektörün bilanço içi yabancı para pozisyonu 20 milyon ABD doları açık vermiştir.

Sektör Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu

Milyon dolar	2001	2002	2003
Kamu bankaları	191	194	227
Özel bankalar	-1.487	-454	-367
Fondaki bankalar	-441	-367	1
Yabancı bankalar	108	42	82
Mevduat kabul etmeyen bankalar	40	34	37
Sektör	-1.588	-551	-20

Kaynak: BDDK Haftalık Bülteni

Aktiflerin yapısı

Finansal piyasalarda istikrarın sağlanması, TL'nin yabancı paralar karşısında değer kazanması ve ekonomik faaliyetlerdeki iyileşmenin sürmesine bağlı olarak toplam aktifler içinde likit aktiflerin payı 1 puan düşerek yüzde 15'e gerilemiştir. Buna karşın, menkul değerler cüzdanı ve kredilerin toplam aktiflerdeki payları sırasıyla 3 ve 1 puan artarak yüzde 43 ve yüzde 28'e yükselmiştir.

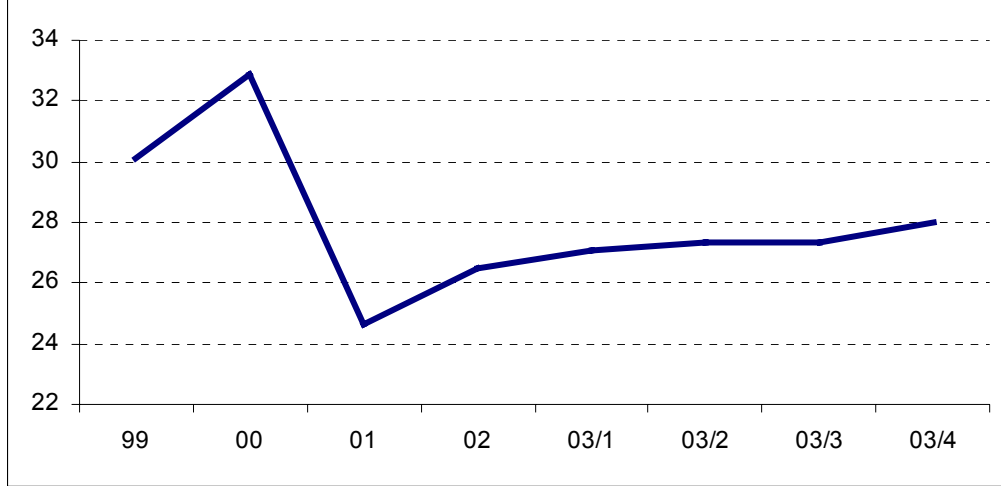
Aktiflerin Gelişimi ve Yapısı

	Trilyon TL	Milyar dolar	Yüzde değ. (TL)	Yüzde pay 2002	Yüzde pay 2003
Likit aktifler	36.293	26,0	6	16	15
Menkul değerler cüzdanı	106.910	76,7	24	40	43
Alım-satım amaçlı md.	30.026	21,6	44	10	12
Satılmaya hazır md.	30.668	22,0	74	8	12
Vade. kadar elde. tut. md.	46.217	33,2	-3	22	19
Krediler	69.990	50,2	24	27	28
Takipteki krediler	8.629	6,2	-17	5	3
(-)Özel karşılıklar	7.641	5,5	14	3	3
Duran aktifler	19.242	13,8	6	9	8
İştirakler	2.386	1,7	-20	1	1
Bağlı ortaklıklar	6.252	4,5	19	2	3
Maddi duran varlıklar	10.196	7,3	7	4	4
Maddi olmayan duran varlıklar	407	0,3	23	0	0
Diğer aktifler	17.315	12,4	-2	8	7
Toplam aktifler	249.750	179,3	17	100	100

Menkul değerler cüzdanının yapısında hızlı bir değişim olmuştur. Değerlemesi iç ve- rim yöntemiyle yapılan vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler yüzde 3 oranında gerilerken, değerlemelerinde piyasa fiyatlarının baz alındığı alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır menkul değerler sırasıyla yüzde 44 ve yüzde 74 oranında artış göstermiştir.

Yurtiçinden ve yurtdışı şubelerden kullandırılan krediler yüzde 31 oranında büyüye- rek 69 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Kredilerin yüzde 53'ü TL, yüzde 47'si ise yabancı para kredilerden oluşmuştur.

Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı (Yüzde)

Takipteki alacaklar (karşılık öncesi) yüzde 17 oranında gerilerken, takipteki alacaklar karşılığı yüzde 14 oranında artmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde takipteki alacaklar (karşılık sonrası) yüzde 74 oranında azalmış ve toplam aktiflerdeki payı yüzde 1,8'den yüzde 0,4'e gerilemiştir.

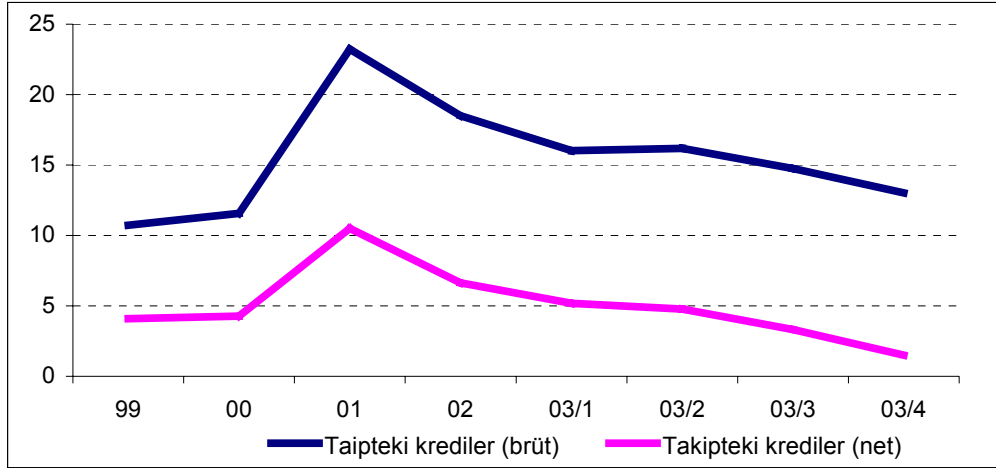
Takipteki Krediler* ve Özel Karşılık Oranı (Yüzde)

	Takip. kredi/Top. kredi		Özel kar./Takip. kredi	
	2002	2003	2002	2003
Ticaret bankaları	20	13	64	89
Kamu bankaları	49	34	74	98
Özel bankalar	9	7	53	80
Fondaki bankalar	119	90	60	75
Yabancı bankalar	5	4	78	78
Mevduat kabul etm. b.	3	3	64	90
Toplam	19	12	64	89

* Karşılık öncesi.

Ekonomik faaliyetin büyümesi, enflasyon ve faiz oranlarının düşmesi yanında finansal aktiflerin yeniden değerlendirilmesi sorunlu kredilerin artışını sınırlandırmıştır. Öte yandan bankaların kar hacmindeki iyileşme sorunlu krediler için ayrılan özel karşılıkların artışını mümkün kılmıştır. Böylece karşılık öncesi takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yüzde 19'dan yüzde 12'ye gerilerken; özel karşılıkların takipteki kredilere oranı da yüzde 64'den yüzde 89'a yükselmiştir.

İştirak, bağlı ortaklık, maddi ve maddi olmayan kıymetlerin oluşturduğu duran aktifler yüzde 6 oranında artarak 19,2 katrilyon TL'ye yükselmiş, fakat toplam aktiflerdeki payı 1 puan gerileyerek yüzde 8'e inmiştir. Bunda enflasyondaki düşüş, iştirak ve bağlı ortaklıkların satışı yoluyla aktif kalitesinin iyileştirilmesi politikaları yanında son dönemde düzenlemelerde yapılan değişikliklere uyum sağlanması yönündeki yaklaşım önemli rol oynamıştır.

Tahsili Gecikmiş Alacakların Toplam Kredilere Oranı (Yüzde)

Kalan vadelerine göre incelendiğinde, aktif kalemlerin yüzde 24'ü vadesiz, yüzde 30'u 1-12 ay vadeli, yüzde 46'sı da bir yıldan uzun vadeli. Buna karşın, pasif kalemlerin yüzde 50'si vadesiz, yüzde 36'sı 1-12 ay vadeli ve yüzde 14'ü de bir yıldan uzun vadeli.

Pasiflerin yapısı

Toplam mevduat yüzde 13 oranında artmış, ancak pasifler içindeki payı 3 puan gerileyerek yüzde 64 olmuştur. YP mevduat yüzde 4 oranında gerilemiş, toplam pasifler içindeki payı da 7 puan azalarak yüzde 32'ye gerilemiştir. TL mevduat ise yüzde 36 oranında artmış ve toplam pasiflerin yüzde 33'ünü oluşturmuştur. Böylece 160,8 katrilyon TL'ye ulaşan toplam mevduatın yüzde 51'ini TL mevduat, yüzde 49'unu ise YP mevduat oluşturmuştur.

Pasiflerin Gelişimi ve Yapısı

	Trilyon TL	Milyar dolar	Yüzde değ (TL)	Yüzde pay 2002	Yüzde pay 2003
Mevduat	160.812	115,4	13	67	64
TL	81.592	58,6	36	28	33
YP	79.220	56,9	-4	39	32
Mevduat dışı	39.085	28,1	24	15	16
Özkaynaklar	35.538	25,5	38	12	14
Ödenmiş ser.	13.445	9,7	12	6	5
Sermaye yed.	22.709	16,3	19	13	9
Kar yedekleri	21.122	15,2	-11	11	8
Toplam kar	-21.738	-15,6	-43	-18	-9
Geçmiş yıl karı	-27.348	-19,6	-33	-19	-11
Dönem karı	5.610	4,0	95	1	2
Diğer pasifler	14.315	10,3	9	6	6
Toplam	249.750	179,3	17	100	100

Toplam kaynakların yüzde 16'sını oluşturan mevduat dışı kaynaklar 2003 yılında yüzde 24 oranında artarak 39,1 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Mevduat dışı kaynakların yüzde 52'sini yurtdışından sağlanan kredilerin de içinde yer aldığı diğer kredi-

ler kalemi oluşturmuştur. Mevduat dışı kaynaklarda dikkat çekici diğer gelişme de repo işlemlerinden sağlanan fonların yüzde 82 oranında artarak 11,2 katrilyon TL'ye yükselmesidir.

Özkaynaklar

Toplam özkaynaklar yüzde 38 oranında artarak 35,5 katrilyon TL'ye (25,5 milyar dolar) yükselmiştir. Özkaynakların toplam aktiflere oranı yüzde 12,1'den yüzde 14,2'ye yükselmiştir. Özkaynaklardaki iyileşmeye en önemli katkı dönem karındaki artıştan gelmiştir. Dönem karı yüzde 95 oranında büyümüştür.

Özkaynaklar

	Trilyon TL	Milyon dolar	Yüzde değ. (TL)	Özkaynaklar/ T. Aktifler
Ticaret bankaları	31.350	22.501	38	13,1
Kamu bankaları	9.574	6.872	42	11,5
Özel bankalar	20.958	15.042	38	14,7
Fondaki bankalar	-848	-609	35	-12,0
Yabancı bankalar	1.666	1.195	20	24,0
Mevduat kabul etm. bankalar	4.188	3.006	40	40,8
Sektör	35.538	25.507	38	14,2

Özkaynakların reel olarak büyümesi yanında, duran aktiflerin reel olarak azalması serbest özkaynaklardaki artışın sürmesini sağlamıştır. Serbest özkaynaklar (özkaynaklar-duran varlıklar-karşılık sonrası tahsili gecikmiş alacaklar) 3,8 katrilyon TL'den 15,3 katrilyon TL'ye yükselmiştir. Serbest özkaynakların toplam aktiflere oranı yüzde 1,8'den yüzde 6,1'e yükselmiştir.

Serbest Özkaynaklar*

	Trilyon TL		T. Aktiflere oranı (yüzde)	
	2002	2003	2002	2003
Ticaret bankaları	1.280	11.515	0,6	4,8
Kamu bankaları	2.677	6.451	3,9	7,8
Özel bankalar	180	5.181	0,2	3,6
Fondaki bankalar	-2.537	-1.331	-27,2	-18,6
Yabancı bankalar	961	1.213	14,5	17,5
Mevduat kabul etm. b.	2.534	3.793	26,9	37
Sektör	3.815	15.308	1,8	6,1

*Özkaynaklar-duran varlıklar-karşılık sonrası takipteki alacaklar

Bilançodaki kar dikkate alındığında, sektörün net karı yüzde 95 oranında büyüyerek 5.610 trilyon TL olmuştur. Öte yandan TMSF bankaları hariç tutulduğunda, sektör karı yüzde 32 oranında artmıştır. Net kar kamusal sermayeli Ticaret bankalarında yüzde 70, özel sermayeli Ticaret bankalarında yüzde 20, yabancı sermayeli Ticaret bankalarında ise yüzde 127 oranında büyümüştür. Mevduat kabul etmeyen bankalar grubunun net kar hacmi ise yüzde 5 oranında azalmıştır.

TMSF bankaları da dahil, sektörün net aktif karlılığı yüzde 1,1'den yüzde 2,2'ye, özkaynak karlılığı ise yüzde 9,2'den yüzde 15,8'e yükselmiştir. Buna karşılık TMSF

bankaları hariç tutulduğunda, aktif karlılığı yüzde 2'den yüzde 2,2'ye yükselirken, özkaynak karlılığı yüzde 15,3'ten yüzde 14,7'ye gerilemiştir.

Net Dönem Kar - Zararı, 2003

	Net Dönem Kar/Zararı (trilyon TL)	(milyon dolar)	Yüzde değ. (TL)	Aktif karlılığı (yüzde)	Özkay. karlılığı (yüzde)
Ticaret bankaları	5.168	3.709	173,1	2,2	16,5
Kamu bankaları	1.790	1.285	69,5	2,2	18,7
Özel bankalar	2.917	2.094	20,0	2,1	13,9
Fondaki bankalar	274	197	116,3	3,8	-32,3
Yabancı bankalar	186	134	127,0	2,7	11,2
Mevduat kabul etm. b.	443	318	-4,7	4,3	10,6
Toplam sektör	5.610	4.027	138,0	2,2	15,8
TMSF hariç top. sek.	5.336	3.830	32,3	2,2	14,7

Gelir-gider durumu

Bankacılık sisteminin net faiz geliri, karşılık öncesinde yüzde 12 oranında azalmıştır. Faiz gelirlerinin azalmasında, faiz oranlarındaki düşüş nedeniyle, menkul kıymetler portföyünden elde edilen faiz gelirlerinin azalması etkili olmuştur. Buna karşılık, kredi hacmindeki artışa bağlı olarak kredilerden elde edilen faiz gelirleri yavaş da olsa artmıştır. Takipteki alacaklar karşılığı yüzde 29 oranında gerilemiştir. Bu nedenle, karşılık sonrasındaki net faiz gelirlerindeki azalma yüzde 1 olmuştur.

Gelir-Gider Tablosu, Aralık 2003

	Trilyon TL	Milyon dolar	Yüzde değ.
Faiz gelirleri	38.817	27.860	-12
Faiz giderleri	27.561	19.781	-13
Net faiz geliri	11.256	8.079	-12
Net ücret ve komisyon gelirleri	2.686	1.928	22
Temettü gelirleri	13	10	-90
Net ticari kar/zarar	6.662	4.782	647
Sermaye piyasası işlemleri k/z	5.031	3.611	54
Kambiyo kar/zararı	1.631	1.171	169
Diğer faaliyet gelirleri	2.725	1.956	-29
Faaliyet gelirleri toplamı	23.407	16.800	18
Faaliyet karı	9.329	6.695	77
Vergi öncesi kar/zarar	8.036	5.767	128
Vergi karşılığı	2.435	1.748	111
Net dönem kar/zararı	5.610	4.027	138

Kar hacmindeki iyileşmeye en önemli katkı, bankacılık hizmet gelirlerindeki artış, sermaye piyasası işlem karlarındaki hızlı büyüme ve net kambiyo zararının kara dönmesi olmuştur. Bu arada aktif satışından elde edilen kar yanında, faaliyet giderlerindeki sınırlı artış da bankaların kar performansını olumlu yönde etkilemiştir. Bankacılık sisteminin, brüt karı yüzde 128 oranında, net karı ise yüzde 138 oranında büyümüştür. Vergi karşılığı yüzde 111 oranında artarak 2.435 trilyon olmuştur.

Gayri nakdi krediler

2003 yılında garanti ve kefaletler yüzde 4, taahhütler kalemi ise yüzde 84 oranında artmıştır. Taahhütler kalemindeki artışta, yüzde 140 oranında artan cayılamaz taahhütler kaleminin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Türev finansal araçlar yüzde 35, emanet ve rehinli kıymetler ise yüzde 67 oranında artmıştır. Böylece toplam gayri nakdi kredilerdeki artış yüzde 54'ü bulmuştur.

Gayri nakdi Krediler, Aralık 2003

	Trilyon TL	Milyon dolar	Yüzde değ.
Garanti ve kefaletler	46.647	33.480	4
Taahhütler	53.526	38.417	84
Türev finansal araçlar	34.280	24.604	35
Emanet ve rehinli kıymetler	216.376	155.300	67
Toplam	350.828	251.801	54

Bankacılığa İlişkin Mevzuat ve Yeni Düzenlemeler

1. Bankalar Kanunu'na İlişkin Düzenlemeler

31 Aralık 2003 tarih ve 25333 sayılı Resmi Gazete’de

- Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’de bazı hesap isimlerini değiştiren ve yeni hesaplar açılmasını teminen **Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ** yayımlanmıştır.

26 Aralık 2003 tarih ve 25328 sayılı Resmi Gazete’de

- **Bankalar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 5020 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

27 Aralık 2003 tarih ve 25329 sayılı Resmi Gazete’de

- T. İmar Bankası T.A.Ş. mudilerine tasarruf mevduatı sigorta kapsamında yapılacak ödemelerin esas ve usullerinin belirlenmesini teminen **Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Bankalar Kanunu Hükümlerine İstinaden Bankacılık İşlemleri Yapma ve Mevduat Kabul Etme İzni Kaldırılan Türkiye İmar Bankası Türk Anonim Şirketi Hakkında Tesis Edilecek Bazı İşlemler Hakkında Kanun** yayımlanmıştır.

28 Ekim 2003 tarih ve 25273 sayılı Resmi Gazete’de

- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalar ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun faaliyetlerinin ve bunlara ilişkin iddiaların araştırılarak bankacılık ve finans sektörünün sağlıklı bir yapı ve işleyişe kavuşturulması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir **Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar** yayımlanmıştır.

20 Eylül 2003 tarih ve 25235 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı nüshasında yayımlanan **Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır. Yönetmelik ile Kanun’un kredi sınırlarının uygulanmasına ilişkin anılan Yönetmeliğin gayri nakdi krediler ile vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmelerin dikkate alınma esasları değiştirilerek, Türkiye’de faaliyette bulunan bankalarca ihraç olunan veya ödemesi garanti edilen menkul kıymetler karşılığında veya bu bankaların mukabil kefaletlerine dayanılarak verilen ve (b) bendi kapsamına girmeyen gayri nakdi krediler ile kredi kartı ya da çek defteri verilmek suretiyle açılan gayri nakdi kredilerin yüzde yirmi beş oranında dikkate alınması öngörülmüştür.

12 Ağustos 2003 tarih ve 25197 sayılı Resmi Gazete’de

- **Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair 4969 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır. Kanun’un Geçici 2’nci maddesi ile 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14 üncü maddesinin (3) numaralı veya (5) numaralı fıkrasının (a) bendinin (aa) alt bendi uyarınca bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılan bankalarda bulunan tasarruf mevduatı niteliğini haiz hesapların ödenmesi esas ve usulleri düzenlenmiştir.

7 Ağustos 2003 tarih ve 25192 sayılı Resmi Gazete’de

- Boş bulunan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu İkinci Başkanlığına, kalan süreyi tamamlamak üzere, Ahmet Şirin’in atanmasına ilişkin **2003/5974 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.

29 Temmuz 2003 tarih ve 25183 sayılı Resmi Gazete’de

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu üyeliğine Yusuf Tuna’nın atanmasına ilişkin 25.6.2003 tarih ve **2003/5949 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.

25 Temmuz 2003 tarih ve 25179 sayılı Resmi Gazete’de

- 11.4.2002 tarihli ve 24723 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan **Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmalarının Onaylanması, Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Genel Şartlar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik** yayımlanmıştır.

4 Temmuz 2003 tarih ve 25158 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de

- T. İmar Bankası T.A.Ş.’nin bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14 üncü maddesinin (3) numaralı fıkrası hükmü uyarınca kaldırılmasına ilişkin **1085 Sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı** yayımlanmıştır.

3 Temmuz 2003 tarih ve 25157 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de

- 2000/682 sayılı “Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primler Hakkında Karar”ın 1 inci maddesinde tanımlanan hesapların anapara ve faiz tutarları toplamının, 3.7.2003 tarihinden itibaren uygulanmak üzere tamamının, 5.7.2004 tarihinden itibaren uygulanmak üzere 50 milyar Türk lirasına kadar olan kısmının sigorta kapsamında olduğuna ilişkin **1083 Sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı** yayımlanmıştır.
- Banka hisselerinin TMSF tarafından devir alınması halinde işlerlik kazanan, kayıtlı bilanço dışı yükümlülükler de dahil olmak üzere, Türkiye’de kurulmuş mevduat bankalarının ve bu bankaların bilançolarında hesapları konsolide edilen yurtdışı şubelerinin yükümlülüklerinin tamamının garanti kapsamında olması uygulamasının 5.7.2004 tarihinden geçerli olmak üzere kaldırılmasına ilişkin **3.7.2003 tarih ve 1084 Sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı** yayımlanmıştır.

1 Temmuz 2003 tarih ve 25155 sayılı Resmi Gazete’de

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu üyeliğine Mustafa Ekim’in atanmasına ilişkin **25.6.2003 tarih ve 2003/5796 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.

12 Haziran 2003 tarih ve 25136 sayılı Resmi Gazete’de

- TC Ziraat Bankası A.Ş. (Banka) kaynaklarından gerçek ve tüzel kişilere 31.1.2002 tarihinden önce, Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK) tarafından ortaklarına 1.5.2003 tarihinden önce kullandırılan ve bu Kanunun yayımı tarihi itibarıyla takip hesaplarında kayıtlı bulunan tarımsal kredilerle, bu tarihlerden önce kullandırılmış ve bu Kanunun yayımı tarihinden önce takip hesaplarında iken ödeme planına bağlanmış olan tarımsal kredilerin, Banka tarafından kendi alacakları için yüzde 100 oranın-

da karşılık ayrılmak kaydıyla yeniden yapılandırılmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen **TC Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri Tarafından Üreticilere Kullanılan ve Sorunlu Hale Gelen Tarımsal Kredilerin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin 4876 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

10 Haziran 2003 tarih ve 25134 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe giren **Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

16 Mayıs 2003 tarih ve 25110 sayılı Resmi Gazete’de

- 4389 sayılı Bakanlar Kanununun 3 üncü maddesinin (11) numaralı fıkrası ile 15 inci maddesinin (6) numaralı fıkrasının (a) bendi hükümleri uyarınca, konuya ilişkin yeni bir düzenleme yapıncaya kadar, anılan Kanunun 15 inci maddesinin (6) numaralı fıkrasının (a) bendi ile geçici 1 inci maddesinin (c) bendine istinaden Bakanlar Kurulunca 31.5.2000 tarihinde kararlaştırılan 2000/682 sayılı "Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nca Tahsil Olunacak Primler Hakkında Karar"ın 4, 5, 6 ve 7 nci maddelerinin 1.1.2003 tarihinden geçerli olmak üzere uygulanma esaslarına ilişkin **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 1043 sayılı Kararı** yayımlanmıştır.

24 Nisan 2003 tarih ve 25088 sayılı Resmi Gazete’de

- **4842 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun** yayımlanmıştır.

6 Nisan 2003 tarih ve 25071 sayılı Resmi Gazete’de

- Finansbank A.Ş. ve Fiba Bank A.Ş. Genel Kurullarının devre dair kararlarının tescil edilmesine onay verilmesinin, 4389 sayılı Bankalar Kanununun 18 inci maddesinin (1) numaralı fıkrası ve bu fıkra hükmüne dayanılarak çıkarılan Bankaların Birleşme ve Devirleri Hakkında Yönetmelik hükümleri uyarınca uygun görüldüğüne ilişkin **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 1023 Sayılı Kararı** yayımlanmıştır.

9 Mart 2003 tarih ve 25043 sayılı Resmi Gazete’de

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Teşkilat Yönetmeliğinin 12’inci maddesi hükmü uyarınca; Veri Yönetimi ve Analiz Teknikleri Dairesi Başkanlığı kurulmasına ilişkin **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 1004 Sayılı Kararı** yayımlanmıştır.

1 Mart 2003 tarih ve 25035 sayılı Resmi Gazete’de

- 4389 Sayılı Bankalar Kanunu’nun 3’üncü maddesinin (11) numaralı fıkrası ve 13’üncü maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendi ile 49 numaralı fıkrası uyarınca, bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli özkaynak bulundurmalarını sağlamak amacıyla Resmi Gazete’nin 31.1.2002 tarih ve 24657 sayılı nüshasında yayımlanan **Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

23 Şubat 2003 tarih ve 25029 sayılı Resmi Gazete’de

- Kurul üyeleri ile Kurum personelinin, 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve ilgili diğer mevzuatın anılan Kanunda gösterilen yetkiler çerçevesinde görevlerini, herhangi bir etki veya baskı altında kalmadan yapabilmelerini, kamuoyunda ve mali piyasalarda Kurumun görevlerini tam bir tarafsızlık içinde yerine getirdiği konusunda güven oluşturulmasını ve bu güvenin sürdürülmesini sağlamak üzere uyacakları mesleki ilkelerin düzenlenmesini teminen 4389 sayılı Bankalar Kanununun 4743 sayılı Kanunla değişik 3 üncü maddesinin (5) numaralı fıkrasının (b) bendine dayanılarak hazırlanan **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Üyeleri ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Personelinin Uyacakları Mesleki İlkelerle İlişkin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 992 Sayılı Kararı** yayımlanmıştır.

2.Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca Yapılan Düzenlemeler

17 Kasım 2003 tarih ve 25292 sayılı Resmi Gazete’de

- İhracat bedellerinin yurda getirilmesi başlıklı maddesinde değişiklik yapan **Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin 91-32/5 Sayılı Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2003-32/28)** yayımlanmıştır.

6 Kasım 2003 tarih ve 25281 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 5.11.2003 tarihli ve 25280 sayılı nüshasında yayımlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı’nın 91-32/5 Sayılı Tebliğine İlişkin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genelgesi Sayı: 2003/3”nin 1 inci maddesinde yer alan “Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesaplarında Vade ve Faiz Oranları” ibaresinin değiştirilmesine ilişkin **Düzeltilme** yayımlanmıştır.

5 Kasım 2003 tarih ve 25280 sayılı Resmi Gazete’de

- Kredi mektuplu döviz tevdiat ve süper döviz hesaplarına uygulanacak faiz oranlarını yeniden belirleyen Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile Başbakanlık Hazine Müsteşarlığının 91-32/5 Sayılı Tebliğine İlişkin **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genelgesi (Sayı: 2003/3)** yayımlanmıştır.
- I/M Sayılı TCMB Genelgesi'nin "Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat ve Süper Döviz Hesabında Vade, Faiz Oranları ve Müşterek Hükümler" başlıklı 39'uncu maddesinin "a) Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesaplarında Vade ve Faiz Oranları" ile "b) Süper Döviz Hesaplarında Vade ve Faiz Oranları" fıkralarını yeniden düzenleyen Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile Başbakanlık Hazine Müsteşarlığının 91-32/5 Sayılı Tebliğine İlişkin **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genelgesi (Sayı:2003/2)** yayımlanmıştır.

20.2.1930 tarihli ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair 4961 Sayılı Kanun **yayımlanmıştır.**

4 Temmuz 2003 tarih ve 25158 sayılı Resmi Gazete’de

- 29.3.2002 tarihli ve 24710 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2002/1 Sıra No.lu **Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (Sıra No: 2003/2)** yayımlanmıştır.

2 Temmuz 2003 tarih ve 25156 sayılı Resmi Gazete’de

- **Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 2003/5727 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.

26 Nisan 2003 tarih ve 25090 sayılı Resmi Gazete’de

- Kredi mektuplu döviz tevdiat ve süper döviz hesaplarına uygulanacak faiz oranlarında değişiklik yapan **Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar** ile **Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın 91-32/5 Sayılı Tebliğine İlişkin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genelgesi (Sayı: 2003/1)** yayımlanmıştır.

5 Nisan 2003 tarih ve 25070 sayılı Resmi Gazete’de

- Umumi disponibiliteye tabi yükümlülüklerde değişiklik yapılmasını teminen Resmi Gazete'nin 29 Mart 2002 tarihli ve 24710 sayılı nüshasında yayımlanan 2002/2 Sıra No'lu **Umumi Disponibilite Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (Sıra No:2003/1)** yayımlanmıştır.
- Zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerde değişiklik yapılmasını teminen Resmi Gazete'nin 29 Mart 2002 tarihli ve 24710 sayılı nüshasında yayımlanan 2002/1 Sıra No'lu **Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (Sıra No:2003/1)** yayımlanmıştır.

3. Sermaye Piyasalarına İlişkin Düzenlemeler

31 Aralık 2003 tarih ve 25333 sayılı Resmi Gazete’de

- Sermaye Piyasası Kanunu'nun değişik 31 ve 34'üncü maddeleri çerçevesinde, aracı kurumların sermayelerine ve sermaye yeterliliğine ilişkin esasların düzenlenmesini teminen Resmi Gazete'nin 26.6.1998 tarih ve 23384 sayılı mükerrer sayısında yayımlanan Seri: V, No: 34 sayılı, **Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 72)** yayımlanmıştır.

21 Aralık 2003 tarih ve 25323 sayılı Resmi Gazete’de

- Azınlık ortaklarının, ortaklığın yönetim ve denetim kurullarına temsilci seçtirmelerine olanak verecek birikimli oy kullanımına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen Resmi Gazete'nin 18.2.2003 tarihli ve 25024 sayılı nüshasında yayımlanan Seri: IV, No: 29 sayılı **Sermaye Piyasası Kanununa Tabi Anonim Ortaklıkların Genel Kurullarında Birikimli Oy Kullanımına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: IV, No: 31)** yayımlanmıştır.

17 Aralık 2003 tarih ve 25319 sayılı Resmi Gazete’de

- Hisse senetlerinin Kurul kaydına alınmasına, halka arz ve satışına ilişkin esasların düzenlenmesini teminen Resmi Gazete'nin 15.11.1998 tarihli ve 23524 sayılı nüshasında yayımlanan Seri: I, No: 26 sayılı **Hisse Senetlerinin Kurul Kaydına Alınmasına ve Satışına İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: I, No: 32)** yayımlanmıştır.
- Sermaye Piyasası Kanunu'nun 22'nci maddesinin (e) bendine dayanılarak, aracı kuruluşların aracılık faaliyetlerinde düzenleyecekleri belgeler ile muhasebe işlemler-

rinde uyacakları esasların belirlenmesini teminen Resmi Gazete'nin 31.1.1992 tarihli ve 21128 sayılı nüshasında yayımlanan Seri: V, No: 6 sayılı **Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (Seri: V, No: 73)** yayımlanmıştır.

- Sermaye piyasası araçlarının kredili alım, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemleri ile bu faaliyeti yapacak olan kurumlara ilişkin ilke ve esasların düzenlenmesini teminen Resmi Gazete'nin 14.7.2003 tarihli ve 25168 sayılı nüshasında yayımlanan Seri: V, No:65 sayılı **Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 74)** yayımlanmıştır.

4 Aralık 2003 tarih ve 25306 sayılı Resmi Gazete'de

- Derecelendirme faaliyetine ve bu faaliyette bulunmak üzere Kurulca yetkilendirilecek derecelendirme kuruluşlarına ilişkin esasların düzenlenmesini teminen, **Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliğ (Seri: VIII, No: 40)** yayımlanmıştır.

15 Kasım 2003 tarih ve 25290 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de

- Sermaye Piyasası Kanununun değişik 16 ve 22/e maddeleri uyarınca işletmeler tarafından düzenlenecek mali tablo ve raporlar ile bunların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin muhasebe ilke ve kurallarının belirlenmesini teminen **Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 25)** yayımlanmıştır.

14 Kasım 2003 tarih ve 25289 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de

- Resmi Gazete'nin 21 Ocak 2003 tarih ve 25000 sayılı nüshasında yayımlanan Seri: V, No: 60 sayılı **Bireysel ve Kurumsal Portföylerin Performans Sunumuna, Performansa Dayalı Ücretlendirme ve Sıralama Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 71)** yayımlanmıştır.

4 Kasım 2003 tarih ve 25279 sayılı Resmi Gazete'de

- Gayrimenkul yatırım fonları hariç, yatırım fonlarının kuruluşlarına, faaliyet ilke ve kurallarına, katılma belgeleri ile bunların halka arzına ve kamunun aydınlatılmasına ilişkin esasların düzenlenmesini teminen Resmi Gazete'nin 19.12.1996 tarihli ve 22852 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: VII, No: 10 sayılı Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: VII, No: 22)** yayımlanmıştır.

15 Ekim 2003 tarih ve 25260 sayılı Resmi Gazete'de

- Sermaye Piyasası Kanunu'nun 4487 sayılı Kanun'la değişik 30'uncu maddesinin (a), (b) ve (c) bentlerinde sayılan aracılık faaliyetleri ve bu faaliyetleri Kanun'un 31, 32, 33, 34 ve 50'nci maddeleri hükümleri çerçevesinde yapacak kuruluşların kuruluş, faaliyet ve yetkilendirilmesine ilişkin esasları düzenlemek amacıyla Resmi Gazete'nin 7 Eylül 2003 tarih ve 24163 sayılı nüshasında yayımlanan **Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: V, No: 46)**'in "Kurul'a bildirim yükümlülüğü" başlıklı maddesinde değişiklik yapan **Aracılık Faaliyetleri ve Aracı**

Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 70) yayımlanmıştır.

9 Ekim 2003 tarih ve 25254 sayılı Resmi Gazete’de

- **Tahvil ve Sermaye Piyasası Aracı Niteliğindeki Diğer Borçlanma Senetleri İhraç Limitlerine Dair Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 2003/6105 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.

27 Eylül 2003 tarih ve 25242 sayılı Resmi Gazete’de

- 14.7.2003 tarihli ve 25168 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan **Seri: V, No: 65 Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No:69)** yayımlanmıştır.

8 Eylül 2003 tarih ve 25223 sayılı Resmi Gazete’de

- Türkiye’de kurulmuş sigorta ve reasürans şirketleri ile yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’deki şubeleri tarafından sigortacılık mevzuatı dahilinde yayımlanacak mali tablolarını denetleyecek bağımsız denetim kuruluşlarının; niteliklerine, faaliyetlerine yetkilendirilmelerine, bu yetkilerinin geçici veya sürekli olarak kaldırılmasına ve bağımsız denetim sözleşmesinin içeriği ile bağımsız denetim sözleşmesinin taraflarının yükümlülüklerine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen **Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik** yayımlanmıştır.
- Sigorta ve reasürans şirketlerinin faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesine ve kamunun doğru bir şekilde bilgilendirilmesine yönelik olarak; Türkiye’de kurulmuş sigorta ve reasürans şirketleri ile yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’deki şubelerinin hesap ve kayıtlarına göre oluşturulan mali tablolarının, yetkili bağımsız denetim kuruluşlarınca denetlenmesine ve yapılan denetim sonucunda oluşturulan görüş çerçevesinde yayımlanacak mali tabloların, sigorta ve reasürans şirketlerinin gerçek durumunu yansıtıp yansıtmadığının tespitine ilişkin ilkelerin belirlenmesini teminen **Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik** yayımlanmıştır.

23 Ağustos 2003 tarih ve 25208 sayılı Resmi Gazete’de

- **Resmi Gazete’nin 26.12.1994 tarih ve 22153 sayılı yayımlanan Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

20 Temmuz 2003 tarih ve 25174 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 14.7.1992 tarih ve 21284 mükerrer sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: II, No:13 Sayılı Tahvillerin Kurul Kaydına Alınmasına İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: II, No: 19)** yayımlanmıştır.
- Tasarruf sahipleri, ortaklar ve diğer ilgililerin zamanında bilgilendirilmesini temin etmek suretiyle sermaye piyasasının açıklık ve dürüstlük içinde işleyişinin sağlanmasını teminen **Özel Durumların Kamuya Açıklanmasına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: VIII, No: 39)** yayımlanmıştır.

14 Temmuz 2003 tarih ve 25168 sayılı Resmi Gazete’de

- Ortaklık devralma veya yeni ortaklık kurulması yoluyla birleşme işlemlerinde taraflardan en az birinin halka açık anonim ortaklık olması durumunda, birleşme işlemlerinde uyulacak esasların düzenlenmesini teminen **Birleşme İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: I, No: 31)** yayımlanmıştır.
- Resmi Gazete'nin 12.8.2001 tarihli ve 24491 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: VIII, No: 35** sayılı **Sermaye Piyasası Mevzuatı Çerçevesinde Değerleme Hizmeti Verecek Şirketlere ve Bu Şirketlerin Kurulca Listeye Alınmalarına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: VIII, No: 38)** yayımlanmıştır.
- Sermaye piyasası araçlarının kredili alım, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemleri ile bu faaliyeti yapacak olan kurumlara ilişkin ilke ve esasların düzenlenmesini teminen **Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğ (Seri: V, No: 65)** yayımlanmıştır.
- Resmi Gazete'nin 31.01.1992 tarih ve 21128 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: V, No: 6 Sayılı Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 66)** yayımlanmıştır.
- Resmi Gazete'nin 7.9.2000 tarihli ve 24163 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: V, No: 46 Sayılı Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 67)** yayımlanmıştır.
- Aracı kurumların karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemlerine ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesini teminen **Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: V, No: 68)** yayımlanmıştır.

1 Temmuz 2003 tarih ve 25155 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete'nin 19.2.1996 tarihli ve 22559 sayılı nüshasında yayımlanan **İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Teşkilat, Görev ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

27 Haziran 2003 tarih ve 25151 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete'nin 21 Haziran 2001 tarihli ve 24439 sayılı nüshasında yayımlanan **Aracı Kurumların Tedrici Tasfiye Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

14 Haziran 2003 tarih ve 25138 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete'nin 19/12/1996 tarihli ve 22852 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: VII, No: 10 sayılı Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: VII, No: 21)** yayımlanmıştır.

30 Nisan 2003 tarih ve 25094 sayılı Resmi Gazete’de

- **İstanbul Altın Borsası Teşkilat, Görev ve Çalışma Esasları Yönetmeliği** yayımlanmıştır.

15 Nisan 2003 tarih ve 25080 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete'nin 7 Eylül 2000 tarihli ve 24163 sayılı nüshasında yayımlanan Seri: V, No: 46 sayılı **Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 64)** yayımlanmıştır.

12 Nisan 2003 tarih ve 25077 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete'nin 23 Şubat 2001 tarihli ve 24327 sayılı nüshasında yayımlanan **Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

27 Mart 2003 tarih ve 25061 sayılı Resmi Gazete’de

- Sermaye Piyasası Kanunu’nun 40/A maddesi hükmüne dayanılarak, kıymetli madenlerin ve kıymetli madenlerle ilgili sermaye piyasası araçlarının güven ve istikrar içinde, serbest rekabet şartları altında kolayca alınıp satılabilmesini sağlamak ve oluşan fiyatları tespit ve ilan etmekle yetkili Kıymetli Madenler Borsalarını düzenlemek amacıyla Resmi Gazete’nin 3 Nisan 1993 tarih ve 21541 sayılı nüshasında yayımlanan **Kıymetli Madenler Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Genel Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

20 Mart 2003 tarih ve 25054 sayılı Resmi Gazete’de

- Oydan yoksun hisse senetlerinin ihracı, halka arzı ile senet sahiplerine tanınan haklar ve bu hakların kullanım şartlarına ilişkin esasların düzenlenmesini teminen **Oydan Yoksun Hisse Senetlerine İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: I No: 30)** yayımlanmıştır.
- Kar ve zarar ortaklığı belgelerinin ihracı ve Kurul kaydına alınmasına dair esasların düzenlenmesini teminen **Kar ve Zarar Ortaklığı Belgelerinin Kurul Kaydına Alınmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: III, No: 27)** yayımlanmıştır.
- Sermaye Piyasası Kanunu’nun değişik 30’uncu maddesinin (a), (b) ve (c) bentlerinde sayılan aracılık faaliyetleri ile bu faaliyetleri Kanun’un 31, 32, 33, 34 ve 50’nci maddeleri hükümleri çerçevesinde yapacak kuruluşların kuruluş, faaliyet ve yetkilendirilmesine ilişkin esasların düzenlenmesini teminen Resmi Gazete’nin 7 Eylül 2000 tarih ve 24163 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: V, No: 46 Sayılı Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 62)** yayımlanmıştır.
- Sermaye Piyasası Kanunu’nun 22/b maddesi ile Aracılık Faaliyetlerinde Bulunacak Kuruluşlar ile Bunların Faaliyetlerine ve Yetkilendirilmelerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik’in 48 ve 49’uncu maddeleri uyarınca, aracı kuruluşların aracılık faaliyetlerinde düzenleyecekleri belgeler ile muhasebe işlemlerinde uyacakları esasları belirlemek amacıyla Resmi Gazete’nin 31 Ocak 1992 tarih ve 21128 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: V No: 6 Sayılı Aracılık Faaliyetlerinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 63)** yayımlanmıştır.
- Girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının kurucularına ve kuruluş usullerine, hisse senetlerinin Kurul kaydına alınması ve halka arzına, yönetimine ve yöneticilerinde aranacak niteliklere, faaliyet konuları ve portföy sınırlamaları ile kamuyu aydınlatma

yükümlülüklerine ilişkin esasları düzenlenmesini teminen **Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: VI, No: 15)** yayımlanmıştır.

- Resmi Gazete'nin 4 Mart 1996 tarih ve 22570 sayılı nüshasında yayımlanan Seri: XI No: 16 sayılı **"Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: X, No: 21)** yayımlanmıştır.

18 Mart 2003 tarih ve 25052 sayılı Resmi Gazete'de

- Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler başta olmak üzere, gelişme ve büyüme potansiyeline sahip işletmelerin sermaye piyasalarından fon sağlamalarına imkan tanımak üzere sermaye piyasası araçlarının alım ve satımının yapıldığı teşkilatlanmış piyasaların kuruluş, teşkilat, faaliyet, üyelik, denetim ilke ve esaslarının düzenlenmesini teminen **Borsa Dışı Teşkilatlanmış Menkul Kıymetler Piyasalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik** yayımlanmıştır.

12 Mart 2003 tarih ve 25046 sayılı Resmi Gazete'de

- **"Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği Statüsünde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Statü'nün Yürürlüğe Konulması Hakkında 2003/5305 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı"** yayımlanmıştır.

19 Şubat 2003 tarih ve 25025 sayılı Resmi Gazete'de

- Resmi Gazete'nin 18 Şubat 2003 tarih ve 25024 sayılı nüshasında aslına uygun olarak yayımlanan **"Hisse Senetlerinin Kurul Kaydına Alınmasına ve Satışına İlişkin Esaslar Tebliğinin Bazı Maddelerinde ve Sermaye Piyasası Araçlarının Halka Arzında Satış Yöntemlerine İlişkin Esaslar Tebliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile İlgili Düzeltme"** yayımlanmıştır.

18 Şubat 2003 tarih ve 25024 sayılı Resmi Gazete'de

- Sermaye Piyasası Kanunu'nun 7 ve 22/a maddelerine dayanılarak, sermaye piyasası araçlarının Sermaye Piyasası Kurulu'na kaydettirilerek halka arz yoluyla satışında uygulanacak yöntemlere ilişkin esasların düzenlenmesi amacıyla Resmi Gazete'nin 27 Ekim 1993 tarih ve 21741 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: VIII, No: 22 Sayılı Sermaye Piyasası Araçlarının Halka Arzında Satış Yöntemlerine İlişkin Esaslar Tebliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: VIII, No: 36)** yayımlanmıştır.

- Sermaye Piyasası Kanunu'nun 16, 22/d ve 22/e maddeleri uyarınca sermaye piyasasında bağımsız denetime ilişkin standart, ilke ve kuralları belirlemek amacıyla Resmi Gazete'nin 4 Mart 1996 tarih ve 22570 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: X, No: 16 Sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: X, No: 20)** yayımlanmıştır.

- Hisse senetlerinin Kurul kaydına alınmasına, halka arz ve satışına ilişkin esasların düzenlenmesini teminen Resmi Gazete'nin 15 Kasım 1998 tarih ve 23524 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: I, No: 26 Sayılı Hisse Senetlerinin Kurul Kaydına Alınmasına ve Satışına İlişkin Esaslar Tebliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: I, No: 28)** yayımlanmıştır.

- Yüksek enflasyon dönemlerinde mali tabloların hazırlanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesini teminen Resmi Gazete'nin 28 Kasım 2001 tarih ve 24597 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: XI, No: 20 Sayılı Yüksek Enflasyon Dönemlerin-**

de Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: XI, No: 24) yayımlanmıştır.

- Portföy yöneticiliği faaliyetleri ile bu faaliyeti Kanun'un 39'uncu maddesi hükümleri çerçevesinde yerine getirecek olan şirketlerin kuruluş ve yetkilendirilmelerine ve bu faaliyette bulunacak aracı kurumlar ile mevduat kabul etmeyen bankaların yetkilendirilmelerine ilişkin esasları düzenlemek amacıyla Resmi Gazete'nin 21 Ocak 2003 tarih ve 25000 sayılı nüshasında yayımlanan **Seri: V, No: 59 Sayılı Portföy Yöneticiliği Faaliyetine ve Bu Faaliyette Bulunacak Kurumlara İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No: 61)** yayımlanmıştır.

- Azınlık ortaklarının, ortaklığın yönetim ve denetim kurullarına temsilci seçtirebilmelerine olanak verecek birikimli oy kullanımına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen **Sermaye Piyasası Kanununa Tabi Anonim Ortaklıkların Genel Kurullarında Birikimli Oy Kullanımına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: IV, No: 29)** yayımlanmıştır.

21 Ocak 2003 tarih ve 25000 sayılı Resmi Gazete'de

- Portföy yöneticiliği faaliyetiyle bu faaliyeti 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 39 uncu maddesi hükümleri çerçevesinde yerine getirecek olan şirketlerin kuruluş ve yetkilendirilmelerine ve bu faaliyette bulunacak aracı kurumlar ile mevduat kabul etmeyen bankaların yetkilendirilmelerine ilişkin esasların düzenlenmesini teminen **Portföy Yöneticiliği Faaliyetine ve Bu Faaliyette Bulunacak Kurumlara İlişkin Esaslar Tebliğ (Seri: V, No: 59)** yayımlanmıştır.

- Bireysel ve kurumsal yatırımcılara ait portföylerin, kamuya ilan edilerek veya yatırımcıya birebir sunulmak üzere ilan edilmeksizin performanslarının sunum esaslarıyla performansa dayalı ücretlendirme ve sıralama faaliyetlerine ilişkin esasların belirlenmesini teminen **Bireysel ve Kurumsal Portföylerin Performans Sunumuna, Performansa Dayalı Ücretlendirme ve Sıralama Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: V, No: 60)** yayımlanmıştır.

4. Vergi Kanunlarına İlişkin Düzenlemeler

30 Aralık 2003 tarih ve 25332 sayılı Resmi Gazete'de

- Mali tabloların enflasyona göre düzeltilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlenmesini teminen **Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 5024 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

- **193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü Maddesinde Yer Alan Tevkifat Nispetleri Hakkında 2003/6577 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.

- **193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununun 19, 21, 23/8, Mükerrer 80, 82, 86/1-d ve 103 üncü Maddelerinde Yer Alan Tutarlarla İlgili 2003/6578 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.

26 Aralık 2003 tarih ve 25328 sayılı Resmi Gazete'de

- 492 sayılı Kanunun mükerrer 138 inci maddesi hükmü gereğince, Kanuna bağlı tarifelerde yer alan ve 40 Seri No.lu Harçlar Kanunu Genel Tebliği ile tespit edilen maktu harçların (maktu ve nispi harçların asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadler dahil), yeniden değerlendirme oranında artırılmasına ve 01.01.2004 tarihinden

itibaren uygulanacak miktarlara ilişkin **Harçlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 41)** yayımlanmıştır.

- 488 sayılı Kanunun mükerrer 30'uncu maddesinin birinci fıkrası hükmü gereğince, Kanuna ekli (1) sayılı tabloda yer alan ve 40 Seri No.lu Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği ile tespit edilen maktu vergilerin (maktu ve nispi vergilerin asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadler dahil), yeniden değerlendirme oranında artırılmasına ve 1.1.2004 tarihinden itibaren uygulanacak miktarlara ilişkin **Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 42)** yayımlanmıştır.

22 Aralık 2003 tarih ve 25324 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de

- 210 sayılı Kanuna ekli ve 3239 sayılı Kanunla değişik Değerli Kağıtlar Tablosunda yer alan değerli kağıtların bedellerinin 1.1.2004 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere tespit edilmesine ilişkin **Değerli Kağıtlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 21)** yayımlanmıştır.

12 Aralık 2003 tarih ve 25314 sayılı Resmi Gazete'de

- Belgesiz İhracat Kredileri ile Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgeleri Hakkında 2003/6415 sayılı Karar yayımlanmıştır.

18 Kasım 2003 tarih ve 25293 sayılı Resmi Gazete'de

- **Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 84)** yayımlanmıştır.

21 Ekim 2003 tarih ve 25266 sayılı Resmi Gazete'de

- Katma Değer Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 89) **yayımlanmıştır.**

4 Temmuz 2003 tarih ve 25158 sayılı Resmi Gazete'de

- Ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran olayların mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesini teminen **Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 320)** yayımlanmıştır.

1 Temmuz 2003 tarih ve 25155 sayılı Resmi Gazete'de

- Resmi Gazete'nin 24 Nisan 2003 tarih ve 25088 sayılı nüshasında yayımlanan 4842 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 25'inci maddesi ile 10.01.1961 tarih ve 10703 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 213 sayılı Vergi Usul Kanununa eklenen ve finansal kiralama işlemlerinde değerlendirme hükümlerini düzenleyen Mükerrer 290'ıncı madde uygulamasına ilişkin **Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 319)** yayımlanmıştır.

1 Ağustos 2003 tarih ve 25186 sayılı Resmi Gazete'de

- Maliye Bakanlığı **Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği Sıra No: 323** yayımlanmıştır.

24 Haziran 2003 tarih ve 25148 sayılı Resmi Gazete'de

- Maliye Bakanlığı **Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 81)** yayımlanmıştır.

27 Mayıs 2003 tarih ve 25120 sayılı Resmi Gazete’de

- Maliye Bakanlığı **Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 41)** yayımlanmıştır.

8 Mayıs 2003 tarih ve 25102 sayılı Resmi Gazete’de

- Maliye Bakanlığı **Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 80)** yayımlanmıştır.
- Maliye Bakanlığı **Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 249)** yayımlanmıştır.

22 Mart 2003 tarih ve 25056 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 27 Şubat 2003 tarih ve 25033 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe giren 4811 sayılı Vergi Barışı Kanunu’nun 19’uncu maddesi kapsamında gümrük vergi ve cezalarına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen **Vergi Barışı Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 2)** yayımlanmıştır.

20 Mart 2003 tarih ve 25054 sayılı Resmi Gazete’de

- 2003 yılının birinci üç aylık geçici vergi döneminde uygulanacak yeniden değerlendirme oranının yüzde 8,6 (yüzde sekiz virgöl altı) olarak tespit edilmesine ilişkin **Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 313)** yayımlanmıştır.

8 Mart 2003 tarih ve 25042 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 27 Şubat 2003 tarih ve 25033 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe giren 4811 sayılı Vergi Barışı Kanunu’nun 21’inci maddesinin Maliye Bakanlığına verdiği yetkiye istinaden Kanunun uygulanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesini teminen Maliye Bakanlığından **Vergi Barışı Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 1)** yayımlanmıştır.

27 Şubat 2003 tarih ve 25033 sayılı Resmi Gazete’de

- **4811 sayılı Vergi Barışı Kanunu** yayımlanmıştır.

31 Ocak 2003 tarih ve 25010 sayılı Resmi Gazete’de

- Borsada rayici olmayan yabancı paraların, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu gereğince 2002 yılı için yapılacak değerlemelerine esas olmak üzere, aynı Kanunun 280 nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında yer alan hükümlere dayanılarak tespit olunan kurlara ilişkin **Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 312)** yayımlanmıştır.

30 Ocak 2003 tarih ve 25009 sayılı Resmi Gazete’de

- Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 2002 yılı kazançları için gider indirimi kısıtlaması uygulamasına esas alınacak indirim oranının yüzde 90,8 olarak tespit edilmesine ilişkin **Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 79)** yayımlanmıştır.

11 Ocak 2003 tarih ve 24990 sayılı Resmi Gazete’de

- **Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 2.1.2003 kabul tarihli ve 4778 sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

9 Ocak 2003 tarih ve 24988 sayılı Resmi Gazete’de

- **Gelir Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Varsa ve İntikal Vergisi Kanunu, 4306 Sayılı Kanun, 4481 Sayılı Kanun ve 4562 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında 7.1.2003 kabul tarihli ve 4783 sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

5. Diğer Düzenlemeler

31 Aralık 2003 tarih ve 25333 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de

- Banknot ve Benzeri Kıymetli Evraka Mahsus Kağıtların İthaline İlişkin **İthalat: (2004/10) Tebliğ** yayımlanmıştır.

31 Aralık 2003 tarih ve 25333 sayılı Resmi Gazete’de

- **Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetler ile Kredi ve Kredi Kartları Borçlarına İlişkin Kayıtların Dikkate Alınmaması Hakkında 5033 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.
- **T. Halk Bankası Anonim Şirketince Esnaf ve Sanatkar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Kefaletiyle Esnaf ve Sanatkarlara Kredi Kullandırılmasına İlişkin 2003/6670 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.
- **Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Kesintileri Hakkındaki Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında 2003/6660 Sayılı Karar** yayımlanmıştır.

28 Aralık 2003 tarih ve 25330 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de

- **2004 Yılı Mali Bütçe Kanunu** yayımlanmıştır.

25 Aralık 2003 tarih ve 25327 sayılı Resmi Gazete’de

- 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun değişik 25’inci maddesinde düzenlenmiş olan idari para cezalarının, 765 sayılı Türk Ceza Kanununun değişik ek 2’nci maddesindeki usule göre 4.12.2003 tarih ve 25306 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 325 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde tespit edilen 2003 yılı için yeniden değerlendirme oranı olan yüzde 28,5 (yüzde yirmi sekiz virgül beş) artış esas alınarak, 1.1.2004 tarihinden geçerli olmak üzere artırılmasına ilişkin **4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 25’inci Maddesine Göre 2004 Yılında Uygulanacak Olan İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2003/4)** yayımlanmıştır.

13 Aralık 2003 tarih ve 25315 sayılı Resmi Gazete’de

- **4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 4822 Sayılı Kanun ile Değişik 22’nci ve Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Yönetmeliği’nin 5’inci Maddelerinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğ (TRKGM-2003/04)** yayımlanmıştır.

21 Kasım 2003 tarih ve 25296 sayılı Resmi Gazete’de

- 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununa istinaden sigorta şirketlerince tesis edilen gayrimenkul teminatlarına ilişkin ipotek alımı veya fekki ile faaliyetlerine son veri-

len, mali bünye zafiyeti nedeniyle sürekli olarak bütün branşlarda ruhsatları iptal edilen, iflas eden veya tasfiye edilmekte olan sigorta şirketlerinin teminatlarının, Karayolu Trafik Garanti Sigortası Hesabı kapsamı dışında kalan sigortalı alacaklarına tahsis edilmesine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen **Sigorta Şirketlerinin Gayrimenkul Teminatlarına İlişkin İpotek İşlemleri ile Faaliyetlerine Son Verilmesi ve Tasfiye İşlemlerinin Yürütülmesi Sırasında Teminatların Sigortalı Alacaklarına Tahsis Edilmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 9)** yayımlanmıştır.

12 Kasım 2003 tarih ve 25287 sayılı Resmi Gazete’de

- 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 51’inci Maddesine Göre Uygulanmakta Olan Gecikme Zammı Nispeti ile İlgili 2003/6345 Sayılı Karar yayımlanmıştır. Karar ile Kanun’un 4369 sayılı Kanunla değişik 51’inci maddesinin dördüncü fıkrası ile Bakanlar Kurulu’na verilen yetkiye istinaden aynı maddenin birinci fıkrasında yer alan gecikme zammı nispeti her ay için ayrı ayrı uygulanmak üzere yüzde 4 olarak belirlenmiştir.

24 Ekim 2003 tarih ve 25269 sayılı Resmi Gazete’de

- **Demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesini teminen 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu** yayımlanmıştır.

26 Eylül 2003 tarih ve 25241 sayılı Resmi Gazete’de

- Özürlü ve eski hükümlü çalıştırmayan işverenlerden veya işveren vekillerinden 4857 sayılı İş Kanununun 101’inci maddesi uyarınca kesilip Türkiye İş Kurumu bünyesinde Maliye Bakanlığınca açılacak özel tertibine gelir olarak kaydedilecek para cezalarının kullanımı hakkında karar vermeye yetkili komisyonun çalışma usul ve esaslarının düzenlenmesini teminen **Özürlü ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Ceza Olarak Kesilen Paraları Kullanmaya Yetkili Komisyonun Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik** yayımlanmıştır.

16 Eylül 2003 tarih ve 25231 sayılı Resmi Gazete’de

- 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 38’inci maddesi ile 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 274’üncü ve 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 33’üncü maddelerine istinaden anonim ve limited şirketlerin kısmi bölünmelerine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen **Anonim ve Limited Şirketlerin Kısmi Bölünme İşlemlerinin Usul ve Esaslarının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ** yayımlanmıştır.

7 Ağustos 2003 tarih ve 25192 sayılı Resmi Gazete’de

- Ticari işlemlerde kullanılan kağıtlar ve kişiler ile bankalar arasında düzenlenecek kredi kartı üyelik sözleşmeleri damga vergisi dışında bırakan **Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Vakıflara Vergi Muafiyeti Tanınması Hakkında 4962 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

1 Ağustos 2003 tarih ve 25186 sayılı Resmi Gazete’de

- Tüketici kredilerinde tüketicinin kredi verene borçlandığı toplam miktarı veya vadesi gelmemiş bir ya da birden çok taksidi erken ödemesi halinde, kredi veren taraftan yapılacak faiz ve komisyon indirimi ile kredinin tüketiciye yıllık maliyetinin o-

ransal hesaplanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesini teminen Sanayi ve Ticaret Bakanlığından **Tüketici Kredisinde Erken Ödeme İndirimi ve Kredinin Yıllık Maliyet Oranını Hesaplama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik** yayımlanmıştır.

- İl ve ilçe merkezlerinde tüketici sorunları hakem heyetlerinin kurulmasına, çalışmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen Sanayi ve Ticaret Bakanlığından **Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Yönetmeliği** yayımlanmıştır.
- Tüketici Konseyinin kuruluş ve görevleri ile toplantı, çalışma usul ve esaslarının düzenlenmesini teminen Sanayi ve Ticaret Bakanlığından **Tüketici Konseyi Yönetmeliği** yayımlanmıştır. Yönetmeliğin 5'inci maddesinin 40'ıncı bendi ile Konsey'in a-ralarında Türkiye Bankalar Birliği'nden bir temsilcinin de olduğu doksandört kişiden oluşacağı ifade edilmiştir.

30 Temmuz 2003 tarih ve 25184 sayılı Resmi Gazete'de

- 9.6.1932 tarihli ve 2004 sayılı **İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4949 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

29 Temmuz 2003 tarih ve 25183 sayılı Resmi Gazete'de

- 21.7.1971 tarihli ve 1447 sayılı **Ticari İşletme Rehni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4952 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

25 Temmuz 2003 tarih ve 25179 sayılı Resmi Gazete'de

- Resmi Gazete'nin 17.06.2003 tarih ve 25141 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe giren 4884 sayılı Kanun ile Türk Ticaret Kanununda yapılan değişiklikler uyarınca; anonim ve limited şirketlerin kuruluş ve ana sözleşme değişikliğine ilişkin usul ve esasların belirlenmesini teminen **Anonim ve Limited Şirketlerin Kuruluş ve Ana sözleşme Değişikliği İşlemlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (İç Ticaret: 2003/3)** yayımlanmıştır.

8 Temmuz 2003 tarih ve 25162 sayılı Resmi Gazete'de

- 4208 Sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde kimlik tespit zorunluluğuna ilişkin olarak 02.07.1997 tarihinde belirlenen 2 milyar Türk lirası sınırının 12,000,000,000.- (Onikimilyar) Türk lirasına yükseltilmesine ilişkin **Mali Suçlarla Mücadele Koordinasyon Kurulu Kararı** yayımlanmıştır.

27 Haziran 2003 tarih ve 25151 sayılı Resmi Gazete'de

- Resmi Gazete'nin 18.9.2002 tarih ve 24880 sayılı nüshasında yayımlanan **Özel Finans Kurumları Özel Cari ve Katılma Hesapları Güvence Fonu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik** yayımlanmıştır.

20 Haziran 2003 tarih ve 25144 sayılı Resmi Gazete'de

- Resmi Gazete'nin 20.9.2001 tarih ve 24529 sayılı nüshasında yayımlanan **Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik yapılmasına İlişkin Yönetmelik** yayımlanmıştır.

14 Haziran 2003 tarih ve 25138 sayılı Resmi Gazete’de

- İletişim özgürlüğünü temel bir ilke olarak kabul ederek Reklam Kurulunca belirlenen ve reklam veren, reklam ajansları, mecra kuruluşları ve reklamcılık ile ilgili tüm kişi, kurum ve kuruluşların uyması gereken ilkeler ile bu ilkeler çerçevesinde yapılacak inceleme esaslarının belirlenmesini teminen **Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

13 Haziran 2003 tarih ve 25137 sayılı Resmi Gazete’de

- Tüketici sözleşmelerinde yer alan, tüketici aleyhine haksız şartların tespitini ve bu şartların tüketiciyi korumaya yönelik olarak denetlenmesinin sağlanmasını teminen **Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik** yayımlanmıştır.

10 Haziran 2003 tarih ve 25134 sayılı Resmi Gazete’de

- İşverenler ile bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumluluklarının düzenlenmesini teminen **4857 Sayılı İş Kanunu** yayımlanmıştır.

10 Mayıs 2003 tarih ve 25104 sayılı Resmi Gazete’de

- Devlet Bakanlığı’ndan **Sigorta Murakabe Kanununa İlişkin 8 Sayılı Tebliğ** yayımlanmıştır.

9 Mayıs 2003 tarih ve 25103 sayılı Resmi Gazete’de

- Ürünlerin piyasaya arzı veya dağıtımı aşamasında veya ürünler piyasada iken gözetimi ve denetimine ilişkin usul ve esaslar ile alınacak önlemleri, piyasa gözetimi ve denetimi konularında Sanayi ve Ticaret Bakanlığının görev, yetki ve sorumlulukları ile üretici ve dağıtıcıların yükümlülüklerini belirlenmesini teminen **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarafından Gerçekleştirilecek Piyasa Gözetimi ve Denetimine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik** yayımlanmıştır.

24 Nisan 2003 tarih ve 25088 sayılı Resmi Gazete’de

- **4842 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun** yayımlanmıştır.

12 Nisan 2003 tarih ve 25077 sayılı Resmi Gazete’de

- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Terör Örgütlerinin ve Terörizmi Finanse Eden Kişi ve Kuruluşların Mal Varlıklarının Dondurulmasına İlişkin Kararları Doğrultusunda Bazı Terör Örgütleri, Kişi ve Kuruluşların Türkiye’de Bulunan Bankalar ve Diğer Mali Kurumlar ile Gerçek ve Tüzel Kişiler Nezdindeki Kiralık Kasa Mevcutları da Dahil Olmak Üzere, Tüm Hak ve Alacakları ile Mal Varlıklarının Dondurulması ve Bu Mal Varlıkları ile İlgili Her Türlü İşlemin Maliye Bakanlığının İznine Bağlanmasına Dair 2001/3483 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın Eki Listeye Bazı Kişi ve Kuruluşların İlave Edilmesi Hakkında **2003/5426 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı** yayımlanmıştır.

9 Nisan 2003 tarih ve 25074 sayılı Resmi Gazete’de

- 4814 sayılı Kanunla değişik 19.3.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 3 ve 11 inci mad-

delerinin TC Bankasına verdiği yetki uyarınca; a) Çek defterlerinin baskı şekline ilişkin esasların, b) Bankalarca, çek hesabı açtıranların kimlik ve adres bilgileri ile çek hesabının kapatılma hallerinin TC Merkez Bankasına bildirilme esaslarının, c) Çek hesabı açtırmaktan yasaklamaya ve yasaklama kararının ortadan kaldırılmasına dair mahkeme kararları ile yeterli karşılığı olmadığı için ödenmeyen ve daha sonra ödenen karşılıksız çekler ve hesap sahibi hakkında TC Merkez Bankasına yapılacak bildirim ve TC Merkez Bankasınca bankalara yapılacak duyuru esaslarının düzenlenmesini teminen **Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna İlişkin Tebliğ (Sıra No: 2003/1)** yayımlanmıştır.

6 Nisan 2003 tarih ve 25071 sayılı Resmi Gazete’de

- 8.6.1984 tarihli ve 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 35 inci maddesi gereğince teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklar ile işletmelerinde ilgili Bakanlar Kurulu kararının uygulanması nedeniyle oluşan görev zararı tutarının ödenmesi amacıyla, Hazine Müsteşarlığı ve bağlı/ilgili/ilişkili bakanlık Teftiş Kurullarınca muhasebe kayıtları üzerinden birlikte tespitine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini teminen **Görev Zararlarının Tespit Usulü Hakkında Yönetmelik** yayımlanmıştır.

2 Nisan 2003 tarih ve 25067 sayılı Resmi Gazete’de

- **4822 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un Geçici Birinci Maddesinin Uygulanmasına Dair Tebliğ TRKGM: (2003/03)** yayımlanmıştır.

27 Mart 2003 tarih ve 25061 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 19 Şubat 1959 tarih ve 10139 sayılı nüshasında yayımlanan 7201 sayılı Tebligat Kanunu ile Resmi Gazete’nin 20 Nisan 1929 tarih ve 1172 sayılı nüshasında yayımlanan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair **4826 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

25 Mart 2003 tarih ve 25059 sayılı Resmi Gazete’de

- Hazine garantileri kapsamında Hazine Müsteşarlığı tarafından ödenen bütün tutarlar ile risk yönetimi kapsamında önceden öngörülmesi mümkün bulunmayan ödemeler için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde oluşturulacak Risk Hesabının gelirleri, yönetimi ve kullanılması ile ilgili usul ve esasların düzenlenmesini teminen **“Risk Hesabı ile İlgili Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”** yayımlanmıştır.

14 Mart 2003 tarih ve 25048 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 8 Mart 1995 tarih ve 22221 sayılı nüshasında yayımlanan 4077 sayılı **Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair 4822 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

8 Mart 2003 tarih ve 25042 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 3 Nisan 1985 tarih ve 18714 sayılı nüshasında yayımlanan 3167 sayılı **Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 4814 Sayılı Kanun** yayımlanmıştır.

28 Ocak 2003 tarih ve 25007 sayılı Resmi Gazete’de

- Resmi Gazete’nin 1 Eylül 2002 tarih ve 24863 sayılı nüshasında yayımlanan **Borç ve Risk Yönetiminin Koordinasyonu ve Yürütülmesine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik** yayımlanmıştır.

14 Ocak 2003 tarih ve 24993 sayılı Resmi Gazete’de

- **Muhasebat Genel Müdürlüğü Genel Tebliği (Sıra No: 15)** yayımlanmıştır.